Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, ЖУМОД АЛ-АВВАЛ, 21-КУН. ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, ҚАВС, 10-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган. 1991 йил 28 ноябрь, пайшанба, 230-сон

НАРХИ обуначига 7 тийин, сотувда 10 тийин.

ЁШИНГИЗ НЕЧАДА, МОМОЖОН?

Бошингиздан не кунлар, қандай савдолар ўтди!

Бахт — нисбий тушунча, лекин умрингиз тарозисининг бир палласига дилингизни мунаввар этган қувончларни, бошқасига чеккан азобу уқубатларингизни қўйса, қайси томон босиб кетади, нури дийдам!

Сулув бўлиб, чимилдиққа кириб, меҳрингиз кафтида фарзандлар асраб, уларни вояга етказиб... орзу-ҳавасингизга етдингизми!

Саволлар беҳисоб. Барчасининг жавоби мана шу — бир энликкинасида ажинлар тўридан ҳоли бўлмаган қиёфангизда. Фалакдан оби-ҳаёт тавалло қилиб бағри тарс-турс ёрилган она заминга монанд юзингизни нурлантирган кўзларингиз — оқибат, меҳнату фидойилик, поклик, самимийлик китоби.

Лекин, кошкийди қисматингизнинг табиий оқими етиб келган манзил шу бўлса! Оролбўйи тупроғида авлод-аждодлари туп ёйиб палак отган, ўзининг ҳам жон ришталари шу ерларга пайванд бўлган Момо Ҳавога меросхўрим, «Ҳаётингизнинг бугунги бекати файзлими, орому осойишингиз нечук!» деб сўрамоқдан дил қақшайди.

Она сийнасида ҳаёт шарбати камайиб, қуриб бориши гўдакка нечоғли мусибат, дарду ҳасталиклар келтиради. Оролнинг чексиздан-да чексиз, мовийдан-да мовий, малҳамдан-да малҳам сувлари денгиз қирғоқларидан чекиниб бориши Сиз, Сизнинг қондош-жондошлар учун худди шундай фожиа эмасми! Эрта нима бўлади! Ажинларингизнинг бу қадар чуқурлиги, нигоҳингизда қалқиб турган тиғли саволлар шундандир балки, онажон!!

Бутун халқнинг кўнглига тикилган кўзларингизда: «Авлодларимнинг ватан тақдирига муносабати, ҳиммати, меҳр-мурувати, ғурури қандай экан! Оролимнинг қисмати мана шуларга боғлиқ», деган маънолар борга ўхшайди...

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

● Бокуда Озарбайжон Олий Кенгашининг фавқулодда сессияси ишлаб турибди. У ёпиқ ҳолда ўтказилмоқда. Ишончли манбалардан олинган маълумотга қараганда, сессияда Президент Аёз Муталибов нутқ сўзлаган. Республика раҳбари минтақадаги вазиятни барқарорлаштириш юзасидан ўз нуқтаи назарини баён қилган.

Парламент 50 нафар депутатдан иборат мувaққат Миллий кенгаш тузган, унга турли партиялар ва жамоат ташкилотларининг вакиллари кирганлар. Миллий кенгаш республика парламентига янги сайловлар ўтказилгунга қадар Олий Кенгаш вазифаларини бажариб туради.

● Удмуртистон пойтахтининг 4 мингга яқин ўқитувчиси 5 декабрдан бошлаб мактабларда машғулот олиб бормасликка қарор қилди. Муаллимлар маошни ошириш, уй-жой, озиқ-овқат ва товарлар билан таъминлаш талабларини бир неча бор ўртага қўйган эдилар, аммо уларга берилган ваъдалар бажарилмай келаяпти.

● Литва собиқ Совет Иттифоқининг учта республикаси билан савдо-иқтисодий битимлар тузди. Иқтисодиёт вазири Альбертас Шименас Озарбайжон, Қирғизистон ва Тожикистон сафаридан қайтиб келгач шу ҳақда ахборот берди.

● Қозоғистон Президенти Н. Назарбоев ядро кучлари устидан янги Иттифоқнинг барча аъзолари назорат олиб боришлари керак, деган ўз нуқтаи назарини тасдиқлади. Матбуотда унинг «ядро қуролини Ислом дунёсига олиб киришга интилиши» ҳақида хабарлар босилганидан кейин республика Президенти шундай баёнот беришга мажбур бўлди.

● Кремлда СССР Президенти Михаил Горбачев Эрон ташқи ишлар вазири Али Акбар Вилоятийни қабул қилди.

● Хорватия жанггоҳларидаги вазият ноаниқ бўлиб турибди. Армия гарнизонларини кўчириш бошланди, ярaш аломатлари пайдо бўлмоқда, айни пайтда баъзи жойларда ҳарбий тўқнашувлар давом этаяпти.

Югославиядаги қочоқлар муаммоси ички масала бўлмай қолди. Мамлакатда ҳарбий ҳаракатлар туфайли ўз уйларини ташлаб кетган кишилар сони ярим миллиондан ошганлиги қайд этилди.

● Қозонда Татаристон Олий Кенгашининг еттинчи сессияси ўз ишини тиклади. Шаҳарда бир ой илгари содир бўлган оммавий ғалаёнлар сабабли сессия тўхтаб қолганди. Кун тартибига бир нечта иқтисодий қонун лойиҳаси, республиканинг давлат мустақиллигига доир ҳужжатлар ҳамда референдум тўғрисидаги қонун масалалари қўйилган.

● Украинада президентликка номзодлар сони 1 та камайди. Республиканинг қишлоқ хўжалигини бошқариб турган давлат вазири А. Ткаченко ўз номзодини қайтариб олди. У президентни тезроқ сайлаш ҳамда сиёсий вазиятни барқарорлаштириш зарурати туғилгани учун шундай қилишга мажбур бўлганини айтди.

● Грузия Республикасининг Олий Кенгаши Цхинвали ҳамда Жав райони ҳудудидаги фавқулодда ҳолат тартибини 26 ноябрдан бошлаб бекор қилди. Ана шу ерда фавқулодда ҳолат ўтган йил декабрида жорий этилган эди.

● 26 ноябрь куни эрталаб соат 5 дан 4 дақиқа ўтганда Бугульма аэропортида АН-24 самолёти қўниш пайтида ҳалокатга учради. У Нижневартовск—Бугульма маршрути бўйича учиб келаётган эди.

Самолёт бортидаги 33 йўловчи ҳамда экипажнинг 4 аъзоси ҳалок бўлди. Фалокат сабабларини аниқлаш учун ҳукумат комиссияси тузилди. СССР Президенти М. Горбачев қурбонларнинг қариндош-уруғлари ва яқинларига чуқур таъзия билдирди.

● Россия парламенти раиси Руслан Хасбулатов 7—11 декабрь кунлари Корея Республикасига расмий ташриф буюради. Бу сафар РСФСР Олий Кенгашининг 1991 йилги халқаро алоқалар режаси ҳамда Корея Республикаси Миллатлар ассамблеяси раисининг таклифига биноан ўтади.

● Харьковда мудҳиш хабар тарқалди: 13 яшар ўғил бола — саккизинчи синф ўқувчиси ўзини ўзи осиб қўйди. Марҳумдан «Совет Иттифоқидаги ҳаётга қарши норозилик билдираман» деган бир энлик хат қолди, холос.

● Бошқирдистон Вазирлар Кенгаши республика пойтахтида тикланаётган масжид қурилишини жадаллаштириш тўғрисида қарор қабул қилди. Бу кошона пойдевори Урал ва Волгабўйи халқлари исломни қабул қилганликларининг 1100 йиллиги шарафига қўйилган эди.

(ТАСС ва марказий рўзномалар материаллари асосида тайёрланган).

ЛОЙИҲА

МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАР ИТТИФОҚИ ТЎҒРИСИДА ШАРТНОМА

Ушбу шарномани имзолаган давлатлар

ўзлари эълон қилган мустақиллик тўғрисидаги декларацияларга асосланиб ва миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини эътироф этиб;

ўз халқлари тарихий тақдирининг ўхшашлигини ҳисобга олиб ва уларнинг дўстлик ва тотувликда яшашга бўлган хоҳиш-иродасини ифодалаб, тенг ҳуқуқли ўзаро манфаатли ҳамкорликни ривожлантириб;

уларнинг моддий фаровонлиги ва маънавий тараққиётини миллий маданиятларнинг бир-бирини ўзаро бойитишини, умумий хавфсизликни таъминлаш тўғрисида ғамхўрлик қилиб;

фуқаролар ҳуқуқлари ва эркинликларининг ишончли кафолатини вужудга келтириш истаги билан;

янги асосларда мустақил давлатлар иттифоқини тузишга азму қарор қилдилар ва қуйидагилар тўғрисида келишиб олдилар.

I. АСОСИЙ ҚОИДАЛАР

Биринчи. Шартномада қатнашувчи ҳар бир республика мустақил давлатдир. Мустақил давлатлар иттифоқи (МДИ) — шартнома қатнашчилари ихтиёрий равишда топширадиган ваколатлар доирасида ҳокимиятни амалга оширувчи конфедератив демократик давлатдир.

Иккинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўз тараққиётининг барча масалаларини мустақил ҳал этиш ҳуқуқини ўзларида сақлаб қоладилар ва уларнинг ҳудудида яшайдиган барча халқларнинг тенг сиёсий ҳуқуқларига ҳамда ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиётда тенг имкониятларга эга бўлишларига кафолат берадилар. Шартнома қатнашчилари умумбашарий ва миллий қадриятларни бир-бирига боғлашга асосланадилар ва ирқчиликка, шовинизмга, миллатчиликка, халқларнинг ҳуқуқларини чеклашга ҳар қандай уринишларга қатъий қарши чиқадилар.

Учинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар инсон ҳуқуқлари умумий декларациясига, халқаро ҳуқуқнинг ҳамма эътироф этган бошқа қоидаларига мувофиқ инсон ҳуқуқлари устиворлигини энг муҳим қоида деб биладилар. Барча фуқароларнинг она тилини ўрганиш ва ундан фойдаланиш имкониятига, ахборотлардан ҳеч қандай тўсқинликсиз фойдаланиш, диний эътиқод эркинлиги, бошқа сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, шахсий ҳуқуқлари ва эркинликларига кафолат берилади.

Тўртинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар фуқаролар жамиятини тузишни ўз халқлари ва ҳар бир инсон эркинлиги ҳамда фаровонлигининг энг муҳим шарти, деб биладилар. Улар мулкчилик шаклларини ва хўжалик юритиш усулларини эркин танлаб олиш, умумиттифоқ бозорини ривожлантириш, ижтимоий адолат ва ҳимояланиш қоидаларини амалга ошириш асосида одамларнинг эҳтиёжларини қондиришга ҳаракат қиладилар.

Бешинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўзларининг миллий-давлат ҳамда маъмурий-ҳудудий тузилишини, ҳокимият ва бошқарув идоралари тизимини мустақил белгилайдилар. Улар халқ вакиллигига ва халқларнинг ўз хоҳиш-иродасини бевосита ифода этишига асосланган демократияни умумий асосий қоида, деб тан оладилар, тоталитаризм ва ўзбошимчаликнинг ҳар қандай тамойилларига қарши кафолат бўлиб хизмат қиладиган ҳуқуқий давлатни барпо этишга ҳаракат қиладилар.

Олтинчи. Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар миллий анъаналарни сақлаб қолиш ва ривожлантиришни, маориф, соғлиқни сақлаш, илм-фан ва маданиятни давлат йўли билан қўллаб-қувватлашни энг муҳим вазифалардан бири, деб биладилар. Улар Иттифоқ ва бутун жаҳон халқларининг маънавий инсонпарварлик қадриятлари ва ютуқларини жадал айирбош қилиш ва ўзаро бойитишга кўмаклашадилар.

Еттинчи. Мустақил давлатлар иттифоқи халқаро муносабатларда суверен давлат, халқаро ҳуқуқ субъекти — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг вориси сифатида иш олиб боради. Мустаҳкам тинчлик, қуролсизланиш, ядро қуроли ва бошқа оммавий қирғин қуролларини тугатиш, инсониятнинг умумжаҳон муаммоларини ҳал этишда давлатларнинг ҳамкорлиги ва халқларнинг бирдамлиги мустақил давлатлар иттифоқининг халқаро майдондаги бош мақсадларидир.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар халқаро ҳуқуқ субъектларидир. Улар хорижий давлатлар билан бевосита дипломатия, консуллик алоқалари, савдо муносабатлари ва бошқа муносабатларни ўрнатишга, улар билан бир-бирларига мухтор вакилларни юборишга, халқаро шартномалар тузишга, иттифоқни ташкил этувчи давлатлардан ҳар бирининг манфаатларини камситмай, Иттифоқнинг халқаро мажбуриятларини бузмай, халқаро ташкилотлар фаолиятида иштирок этишга ҳақлидирлар.

II. ИТТИФОҚНИНГ ТУЗИЛИШИ

1-модда. **Иттифоққа аъзолик**

Иттифоқда давлатларнинг аъзолиги ихтиёрийдир.

Иттифоқни бевосита ташкил этувчи давлатлар ушбу шартноманинг қатнашчиларидир.

Иттифоқ шартномани тан олувчи бошқа демократик давлатлар қўшилиши учун очиқдир. Иттифоққа янги давлатлар ушбу шартнома барча қатнашчиларининг розилиги билан қабул қилинади.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар шартнома қатнашчилари белгилаган тартибда ундан бемалол чиқиш ҳуқуқини сақлаб қоладилар.

2-модда. **Иттифоқ фуқаролиги**

Иттифоққа кирувчи давлат фуқароси айни пайтда Мустақил давлатлар иттифоқининг фуқаросидир.

Иттифоқ фуқаролари иттифоқ қонунларида ва халқаро шартномаларида мустаҳкамлаб қўйилган тенг ҳуқуқларга, эркинлик ва бурчларга эгадирлар.

3-модда. **Иттифоқ ҳудуди**

Иттифоқ ҳудуди шартномада қатнашувчи барча давлатлар ҳудудларидан иборат.

Иттифоқ унга кирувчи давлатлар чегаралари дахлсизлигини кафолатлайди.

4-модда. **Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги муносабатлар**

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги муносабатлар ушбу шартнома билан, шунингдек унга зид бўлмаган бошқа шартномалар ва битимлар билан тартибга солинади.

Шартномада қатнашувчи давлатлар иттифоқ таркибида ўзаро муносабатларини тенглик, мустақилликни ҳурмат қилиш, ички ишларга аралашмаслик, низоларни тинч воситалар билан ҳал этиш, ҳамкорлик, ўзаро ёрдам, ушбу шартномага ҳамда республикалараро битимларга доир мажбуриятларни ҳалол бажариш асосида қурадилар.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар: ўзаро муносабатларда куч ишлатмаслик ва куч ишлатиш билан дўқ қилмаслик;

бир-бирларининг ҳудудий яхлитлигига тажовуз қилмаслик, иттифоқ мақсадларига зид келадиган ёки шартномада қатнашувчи бошқа давлатларга қарши қаратилган битимларни тузмаслик мажбуриятини оладилар.

Ушбу моддада санаб ўтилган мажбуриятлар иттифоқ (давлатлараро) идораларига ҳам тааллуқлидир.

5-модда. **Иттифоқнинг Қуролли Кучлари**

Мустақил давлатлар иттифоқи бошқарув марказлаштирилган ягона Қуролли Кучларга эгадир.

Ягона Қуролли Кучларнинг мақсадлари, вазифаси ва ундан фойдаланиш тартиби, шунингдек шартномада қатнашувчи давлатларнинг мудофаа соҳасидаги ваколатлари ушбу шартномада кўзда тутилган битим билан тартибга солинади.

Шартномада қатнашувчи давлатлар республика қуролли тузилмаларини барпо этишга ҳақлидирлар, бу тузилмаларнинг вазифалари ва сони мазкур битимда белгилаб берилади.

Мамлакат ичкарисида иттифоқ Қуролли Кучларидан фойдаланишга йўл қўйилмайди, уларнинг табиий офатларнинг, экология фалокатларининг оқибатларини тугатишда иштирок этиши, шунингдек фавқулодда ҳолат тўғрисидаги қонунда кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир.

6-модда. **Шартномада қатнашувчи давлатлар биргаликда бошқарадиган соҳалар ва кўп томонлама битимлар**

Шартномада қатнашувчи давлатлар ягона сиёсий ва иқтисодий маконни ташкил этадилар ва ўз муносабатларида ушбу шартномада мустаҳкамлаб қўйилган қоидаларга ҳамда уларга берилган афзалликларга асосланадилар. Мустақил давлатлар иттифоқига кирмайдиган давлатлар билан муносабатлар халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган меъёрларига асосланади. Шартномада қатнашувчи давлатларнинг муштарак манфаатларини таъминлаш мақсадида биргаликда бошқариладиган соҳалар белгилаб қўйилади ва тегишли кўп томонлама шартномалар ҳамда битимлар тузилади:

(Давоми иккинчи бетда).

ЯХШИЛИКЛАР

ёки Бағдод районида бир кун

ҚИШЛОҚДА ЁНГАН «ЧИРОҚ»

ҚЎШТЕГИРМОН қишлоғи яқинига бориб, учраган одамдан: «Музей қаерда?» деб сўрасангиз, унинг кўзида ифтихорнамо туйғу учқунланади ва олдингизга тушиб йўл бошлайди. Тор ва муйилишлари кетма-кет кўчадан бораркан таажжубланасиз: «Қанақа музей бўлиши мумкин?» Йўл қарийб охирлай деганда... шундоқ қаршингизда нозиктаъб ҳаттот битган рисоланинг жимжимадор саҳифаси янглиғ нақшинкор дарвоза намоён бўлади. Ичкариси янада сеҳрли кўринган макон остонасидан ҳатлайсиз: «Бисмиллаҳир роҳманир роҳим», Тартибли, саранжом-саришта кенг ҳовлининг ўртасида файзли гулзор, ўнг томонда айвонининг устунларидан тортиб девору шифтларигача моҳир уйсоз, пардоз берувчи мусаввир, ганжкорнинг қўлида сайқал топган шарқона бино. Унинг ичкарисидаги девору токчаларга ҳақиқий ўзбекона турмуш тарзини ифодаловчи расмлар, қадимий кўза, мистовоқ, косаю ҳунармандчилик буюмлари жойлаштирилган. Ҳовлининг энг марказига ўрнатилган ёдгорликнинг мармар тахталарига ўттиз олти исм-шариф ўйиб ёзилган.

— 1985 йили Хотира куни муносабати билан кўнглимда музей ташкил қилиш умиди туғилди, — дедилар саволимизга жавоб қайтариб бизни кутиб олган мезбон. — «Пахтакор» жамоа хўжалигимизнинг ёрдамида ҳашар йўли билан теп-текис ерда мана шуларни бунёд қилдик. Ёдгорликка қишлоғимизнинг урушдан қайтмаган фарзандлари номи ёзилган. Ҳали режалаштирган мақсадларимиз кўп. Халқимизнинг қадимий қадриятларини тиклаш, уларни ёшларга етказиш учун имконият қадар ҳаракат қилаяпмиз.

Суҳбат асносида ҳам қўли ишдан бўшамай, ганжга нақш ўйиб турган бу инсон ҳақида алоҳида сўзламоқ керак. Қишлоқнинг кекса ва энг обрўли тил ва адабиёт ўқитувчиси, Халқ маорифи аълочиси Мирзакарим Мирзаалиев (ёш, иқтидорли шоир Иқболнинг отаси) таклифи элга маъқул тушиб, ушбу даргоҳнинг пойдеворига илк ғишт қўйилганидан шу кунга қадар бўш вақтларию меҳнат таътилини савоб ишга сарфлайди. Ҳаёт барчамизни рўзғору тирикчилик ташвишлари билан чирмаб ташлаган бугунги кунда она қишлоғининг тарихию келажаги учун холис, беташма хизмат қилишдан дили ёришган Мирзакарим отага чин дилдан ҳавасим келди.

АҚЧА—ҲАМЁНГА, ЁҒ—ҚОЗОНГА

«БОЛЬШЕВИК» жамоа хўжалиги пахтакорлари районда якунловчи бўлиб пахта режасини тўлдирдилар. Лекин уларнинг ўтган йилги бир тажрибаси қўшни хўжаликларда оммалашиб кетди. Гап шундаки, мазкур жамоа 1990 йилги пахта ҳосилидан 200 тоннасини ўз ихтиёрида қолдирганди. Ундан 60 тонна тола олдилар ва Фарғона «Ишонч» ассоциацияси орқали чет элга сотдилар. Аммо бу тадбир осонликча амалга ошмади, хўжалик масъуллари бу «ўзбошимчаликлари» учун юқоридан ёғилган таънаю дашномга тишни тишга босиб чидадилар.

— Агар ўша 200 тонна пахтани давлатга топширсак, 130 минг сўм пул бўларди, — дейди хўжалик бошқаруви раиси Нурилло Эргашев. — Чет элга сотилган 60 тонна толанинг ўзи 460 минг сўм даромад келтирди. Қолган 120 тонна чигитдан 20 тонна ёғ чиқади, халққа тарқатамиз, яна бошқа маҳсулотлари ҳам ёнга қолди ҳисоб... Фойданинг 200 минг сўми колхозчиларга мукофот тариқасида тарқатилади.

Мана шунақа тажрибадан ибрат олмай бўладими? Ташаббускорларнинг ўзлари бу йил 500 тонна пахтани яхши ниятлар учун асраб қўйдилар. Дарвоқе, раис юқорида тилга олган мукофотлар ичида уч юзта теримчи қизга «Халқ сўзи» рўзномаси учун обуна ҳам бор.

ҚИШДА ЁЗ НЕЪМАТЛАРИ

«ПОБЕДА» жамоа хўжалигининг раиси Саминжон Ҳомиджонов идора ёнбошидаги кенг курсида чордона қуриб ўтирган экан. Баҳордан буён тинмаган жонларнинг озгина бўлса-да чарчоғини ёзгувчи дамлар яқинлашгани рост бўлсин.

Қарийб ҳамма қишлоқлари хонадонларига табиий газ уланган, уланаётган, тўқсон беш фоиз аҳолиси ичимлик суви билан таъминланган хўжаликда бу йил мева-сабзавотларни қайта ишловчи консерва заводи ишга тушди. Заводда фаолият бошлаган 150 нафар ишчи хўжалик боғу-полизларида етилган неъматлардан консервалар тайёрламоқдалар. Завод маҳсулотларидан аввало маҳаллий аҳоли, қолаверса, бошқа республикалардагилар баҳраманд бўладилар.

Хўжалик бир миллион сўм сарфлаб ишга туширган завод йилига олти миллион шартли банкада иштаҳаочар, дармондорига бой компот, томат, турли тузламалар ишлаб чиқаради.

ОШ БЎЛСИН, БОЛАЖОНЛАР

«МОСКВА» жамоа хўжалигининг ўн битта доимий болалар боғчаси бор. Бу йил кичкинтойлар масканларининг тарбиячию энагалари ўзига хос мусобақада иштирок этдилар: хўжалик маъмурияти болажонларнинг қишки дастурхонига ўз неъматларидан кўп ва сифатли компотлар, шарбатлар, тузламалар тайёрлаганлар учун мукофот ажратди. Хўжалик ерларида пишган турли мева, сабзавотлар шу тариқа қишга асраб қўйилди.

Боғчаларга қишга етгулик қилиб тарқатилган картошка, пиёз, сабзи, карам, ошқовоқ ҳам хўжалик ерларида пишган, боғчаларни сутли маҳсулотлар билан таъминлаш муаммоси тамоман ҳал бўлган.

— Бу ғамланган озиқ-овқатлар келгуси йил пишиқчилик бошлангунича бемалол етади, — дейди жамоа хўжалиги бошқаруви раисининг маданий-маиший ишлар бўйича ўринбосари Солияхон Хўжаназарова. — Энди боғчаларимизни янги гўшт билан таъминлаб турамиз, холос.

Бу йилги қишда халқимизни нималар кутаяпти? Иқтисодиёт соҳасида айтилаётган турли башоратлар дилимизга ғашлик солиб турган шароитда. мазкур хўжаликнинг юқорида тилга олинган тадбирларидан ибрат олмоқ керак.

Муҳтарама УЛУҒОВА.

Фарғона вилояти.

Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг VIII сессияси

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг баъзи комитетлари ҳамда уларнинг таркиби ҳақида

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитети тузилиб, Иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитети ҳамда План ва бюджет-молия масалалари комитети тугатилсин. Янги тузилган комитетга тугатилган комитетларнинг вазифаларини амалга ошириш топширилсин.

Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитети қуйидаги таркибда сайлансин:

КОМИТЕТ РАИСИ

Хўжаев Эркин Норматович — 280-Гагарин сайлов округидан халқ депутати.

КОМИТЕТ АЪЗОЛАРИ:

Абдуллаев Раҳматулло — 318-Сочакиболо сайлов округидан халқ депутати;

Аветисов Аркадий Абрамович — 433-Риштон сайлов округидан халқ депутати;

Алимов Мухтор — 140-Қатортол сайлов округидан халқ депутати;

Аҳмадкулов Саидаҳмад — 422-Бағдод сайлов округидан халқ депутати;

Берданов Жугинисбой — 497-Чимбой шаҳар сайлов округидан халқ депутати;

Ботиров Турмаҳаммад Анорович — 83-Қорахитой сайлов округидан халқ депутати;

Искандаров Абдулла — 453-Боғот сайлов округидан халқ депутати;

Исроилов Келдиёр — 294-Қўнғирот сайлов округидан халқ депутати;

Йўлдошев Абдуваҳоб Абдусамадович — 111-Тўйтепа сайлов округидан халқ депутати;

Каримов Муталибжон Мадаминович — 420-Халқобод сайлов округидан халқ депутати;

Мусаев Максим Мамадалиевич — 161-Советобод сайлов округидан халқ депутати;

Низомов Шавкат Ҳасанович — 47-Театр сайлов округидан халқ депутати;

Норбоев Толиб — 321-Каттақўрғонариқ сайлов округидан халқ депутати;

Носков Николай Григорьевич — 67-Шахтёр сайлов округидан халқ депутати;

Нурметов Бахтиёр Қадамбоевич — 452-Хива сайлов округидан халқ депутати;

Раҳимов Насимбек Холиқбердиевич — 428-Рапқон сайлов округидан халқ депутати;

Рўзиматов Мирзаиз — 109-Оржоникидзе сайлов округидан халқ депутати;

Саидов Муродулло — 228-Усмон Юсупов сайлов округидан халқ депутати;

Салимов Эркин Ҳайдарович — 166-Отбозор сайлов округидан халқ депутати;

Сериков Бегим — 374-Мирзачўл сайлов округидан халқ депутати;

Сидаков Георгий Хадзимурзаевич — 80-Янгиобод сайлов округидан халқ депутати;

Умаров Усмонали — 115-Чиноз сайлов округидан халқ депутати;

Умарова Мукаддам Мажидовна — 13-Киров сайлов округидан халқ депутати;

Фармонов Ҳайитмурод — 225-Нишон сайлов округидан халқ депутати;

Худоёров Муҳаммаджон Бердибоевич — 79-Янгиҳаёт сайлов округидан халқ депутати;

Чегебоев Султон — 205-Қарши сайлов округидан халқ депутати;

Шодиев Муяссар — 302-Каттаминг сайлов округидан халқ депутати;

Қобулов Исматулла — 134-Наймаи сайлов округидан халқ депутати;

Ғофуров Сатторжон — 250-Чуст сайлов округидан халқ депутати;

Ғуломов Саидакрор Саидахмедович — 55-Олмазор сайлов округидан халқ депутати;

Хайруллаев Шариф Камолович — 169-Бухоро сайлов округидан халқ депутати.

2. Аграр масалалар ва сув хўжалиги комитети Агросаноат комплекси ва сув хўжалиги комитети деб;

Ёшлар ишлари комитети Ёшларга доир сиёсат комитети деб;

Мудофаа, давлат хавфсизлиги масалалари ва ҳарбий хизматчиларнинг ижтимоий ҳимоя қилиш комитети Давлат ва жамоат хавфсизлиги, мудофаа, ҳарбий хизматчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш масалалари комитети деб ўзгартирилсин.

3. Инсон ҳуқуқлари комитети тузилсин.

Инсон ҳуқуқлари комитети қуйидаги таркибда сайлансин:

КОМИТЕТ РАИСИ

Ешимбетова Турсун Аллямбергановна — 494-Хўжайли сайлов округидан халқ депутати.

КОМИТЕТ АЪЗОЛАРИ

Агабабян Рубен Жангирович — 298-Каттақўрғон шаҳар сайлов округидан халқ депутати;

Аҳадов Абдухолиқ Абдураҳмонович — 378-Чимқўрғон сайлов округидан халқ депутати;

Аҳмедов Муҳаммад Исматович — 180-Ширғарон сайлов округидан халқ депутати;

Ботирқулова Сожира — 269-Қўғай сайлов округидан халқ депутати;

Бернаев Чўлмурод — 229-Баҳористон сайлов округидан халқ депутати;

Заитбоева Тожихон — 155-Пахтаобод сайлов округидан халқ депутати;

Зокирова Замирахон Мўйдиновна — 405-Қўқон сайлов округидан халқ депутати;

Зорин Владимир Юрьевич — 479-Беруний сайлов округидан халқ депутати;

Исоқов Назирбой — 101-Янгибозор сайлов округидан халқ депутати;

Мирзакулов Ойнақул — 89-Ғазалкент сайлов округидан халқ депутати;

Нишонов Юсуфжон — 424-Янгиқўрғон сайлов округидан халқ депутати;

Носиров Азиз Носирович — 272-Олмос сайлов округидан халқ депутати;

Режапов Тоҳиржон Бекмирзаевич — 129-Қўмақай сайлов округидан халқ депутати;

Сафиддинова Маърифатхон Иброҳимовна — 443-Аввал сайлов округидан халқ депутати;

Салоҳиддинов Маҳмуд — 242-Коммунистик сайлов округидан халқ депутати;

Соловьев Владимир Александрович — 75-Химзавод сайлов округидан халқ депутати;

Султонов Олтинбой — 124-Завод сайлов округидан халқ депутати;

Тошқулов Анвар Истатович — 218-Косон сайлов округидан халқ депутати;

Фозилбеков Атхамбек Иброҳимович — 40-Форобий сайлов округидан халқ депутати;

Холиқов Мўмин Саъдуллаевич — 192-Кармана сайлов округидан халқ депутати;

Холбоев Рустам Саданович — 477-Манғит сайлов округидан халқ депутати;

Юсупов Элмурод Кокилович — 336-Оққўрғон сайлов округидан халқ депутати;

Қиличева Хайринисо — 340-Паттакесар сайлов округидан халқ депутати;

Ҳамидов Жаҳонгир — 474-Ленин сайлов округидан халқ депутати.

ҲАКАМЛИК СУДИ ВА ХЎЖАЛИК НИЗОЛАРИНИ ҲАЛ ҚИЛИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳакамлик судининг раиси Р. А. ХАЧАТУРОВ маърузаси

Республиканинг давлат мустақиллиги ва суверенитети принципини рўёбга чиқариш, бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида Давлат ҳакамлиги идораларининг ролини, унинг ваколатларини кенгайтириш ҳамда марказий идоралардан мустақиллигини ошириш зарур бўлиб қолди. Шу муносабат билан 1991 йил 12 июнда республика Олий Кенгаши «Давлат ҳакамлиги идораларини ҳакамлик судларига айлантириш ҳақида» қарор қабул қилди.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва Қорақалпоғистон Республикасининг Конституциясига тегишли ўзгартишлар киритилди.

Ана шу қарорда (6-модда) бизга ҳакамлик судлари фаолиятини тартибга солувчи республиканинг зарур ҳужжатларини Олий Кенгашга киритиш топширилган эди, қўлингиздаги лойиҳа ана шунга мувофиқ тайёрланди.

Депутатларга маълум қилмоқчиманки, илгари мамлакатимизнинг бутун ҳудудида ҳакамлик тўғрисида ягона иттифоқ қонуни амал қилар, республика қонунлари эса йўқ эди.

Қонун лойиҳаси Қорақалпоғистон Республикаси ва барча вилоятларга, ҳамма вазирликлар ва идораларга тарқатилди, йирик саноат корхоналари ва уюшмаларга, ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза қилиш идораларига, ўқув юртлари ва илмий муассасаларга, Фанлар академиясининг фалсафа ва ҳуқуқ илмгоҳига, милиция олий мактабига юборилди.

Лойиҳа республика Президенти маҳкамасининг ҳамда Олий Кенгашнинг ҳуқуқ масалалари билан шуғулланувчи бўлимларида амалиётчи ва илмий ходимларнинг кенг кўламдаги иштирокида муҳокама қилинди. Шундан кейин у республика Олий ҳакамлик суди ҳайъатининг ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза этиш барча идоралари ҳамда ҳуқуқшунос жамоатчилик иштирокидаги кенгайтирилган мажлисида яна бир бор муҳокама бўлди. Билдирилган фикр-мулоҳазалар ва тушган таклифлар ҳисобга олингач, лойиҳа Олий Кенгаш муҳокамасига киритилди. Қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитетида муҳокама этилиб, маъқуллангандан кейингина «Ҳакамлик суди ва хўжалик низоларини ҳал этиш тартиби тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг лойиҳаси сизнинг муҳокамангизга киритилмоқда (у ҳаммангизда бор).

Аслида тақдим этилган лойиҳа икки бўлимдан иборат. 1 бўлим — Ҳакамлик суди ҳақида ва II бўлим — Хўжалик низоларини ҳал қилиш тартиби ҳақида.

Бу қонунлар фойдаланиш қулай бўлсин учун битта ҳужжатга жамланган.

Қонун лойиҳасининг биринчи бўлими 39 моддадан иборат бўлиб, ҳакамлик суди, унинг вазифаларини белгилаб беради. Чунончи, 4-модда ҳакамлик судлари тизимига бағишланган; 9-10-моддалар ҳакамлик судларининг таркибини, уларни сайлаш ва тайинлаш тартибини; 11-13-моддалар ҳамма даражадаги ҳакамлик судлари раҳбарлари фаолияти тартибини; 16-23-моддалар ҳакамнинг мақомини, унинг ҳуқуқ ва вазифаларини белгилайди; 23-25-моддалар Олий ҳакамлик суди пленумининг фаолиятини ва унинг таркибини ёритади.

Қонуннинг иккинчи бўлими хўжалик низоларини ҳал қилиш тартибига бағишланган.

Ушбу бўлим 14 боб ва 121 моддадан иборат, қонун лойиҳасининг ҳаммаси эса 160 моддадан иборат.

Иккинчи бўлим амалда процесссуал кодексдир.

Биринчи бобнинг ҳаммаси, 40-51-моддалар хўжалик низоларини ҳал қилиш тартиби ҳақидаги қонунларга, ҳакамлик судида иш қўзғатиш тартибига, ҳакамнинг мустақиллигига, хўжалик низоларини ҳал қилишда ошкораликка, ҳакамлик иши юритиладиган тилга, ҳакамлик суди қарорини қабул қилиш тартиби ва унинг мажбурийлигига бағишланган.

Иккинчи боб хўжалик низоларининг идораларга бўйсунишини белгилайди.

52-57-моддаларда хўжалик низоларининг республика Олий ҳакамлик судига, Қорақалпоғистон Республикасининг ҳакамлик судига ва вилоятларнинг ҳакамлик судларига қарашлилиги белгиланган.

58-70-моддаларни ўз ичига олган учинчи бобда ҳакамлик процессининг қатнашчилари, уларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, прокурор, давлат ва бошқа идораларнинг, давлат муассасалари, жамоат ташкилотлари ва меҳнат жамоалари вакилларининг иштироки белгилаб қўйилади.

Тўртинчи бобнинг 71-83-моддалари исботларга, уларнинг тушунчаси ва турларига, экспертиза тайинлаш ва ўтказишга, исботларни баҳолашга бағишланган.

Бешинчи боб ҳакамлик харажатлари ҳақида. Бу бобда ҳакамлик харажатларининг таркиби, давлат божи, уни тўлаш ва қайтариб бериш тартиби; экспертиза ўтказганлик учун ҳақ тўлаш, ҳакамлик харажатларининг тақсимланиши белгиланади.

Олтинчи бобда процессуал муддат масалалари, уни белгилаш, ҳисоблаш, қайта тиклаш ва узайтириш масалалари қараб чиқилади.

Еттинчи бобда даъволар тақдим этиш ва уларни қараб чиқиш тартиби ҳамда муддатлари, хўжалик шартномаларини тузиш, уларни ўзгартириш ва бекор қилиш пайтида юзага келган келишмовчиликларни ҳал этиш тартиби аниқлаб берилган.

Саккизинчи боб даъво этиш, даъво аризасининг шакли ва мазмуни, даъво баҳоси, аризасига илова қилинадиган ҳужжатлар, даъво аризасини рад этиш ва қайтариш масалаларига бағишланган.

Тўққизинчи бобда даъвони таъминлаш учун ҳакамлик судлари томонидан кўриладиган чора-тадбирлар ҳақида гап боради. Даъвони таъминлашнинг мақсади ва чора-тадбирлари кўрсатилган.

Ўнинчи боб хўжалик низоларини ҳал этиш масалаларига бағишланган. Бу бобда хўжалик низоларини ҳал этш муддатлари, мажлисни олиб бориш тартиби, ҳакам ва экспертнинг номзодини рад этиш, иш юзасидан ижрони тўхтатиш ва даъвони қараб чиқмай тўхтатиш, қарор қабул қилиш ва даъвони ҳал этиш чоғида юзага келадиган бошқа масалалар хусусида гап боради.

Ўн биринчи боб «Қарорларнинг қонунийлиги ва асосланганлиги» деб номланади.

Бу бобда томонларнинг, прокурорнинг қарори қай даражада қонунийлиги ва асосланганлигини текширишга доир ариза билан тегишли ҳакамлик судига мурожаат қилиш ва раддия бериш ҳуқуқлари, қарорнинг қай даражада қонунийлиги ва асосланганлигини текшириш бўйича ҳакамлик судларининг ваколатлари, бундай текширишни амалга оширувчи ҳакамлик судининг таркибини аниқлаш тартиби, аризанинг шакли ва уларнинг муддатлари белгилаб берилган.

142-моддада қарорнинг қай даражада қонунийлиги ва асосланганлигини текширувчи ҳакамлик судининг ваколатлари тўғрисида гап боради.

Ўн иккинчи бобда қарорларнинг назорат тартибида Ўзбекистон Республикаси Олий ҳакамлик судининг пленуми томонидан кўриб чиқилиши тартиби белгилаб берилган.

148-моддада Олий ҳакамлик суди хўжалик низоси бўйича қабул қилган қарори юзасидан раддия билдириш ҳуқуқига эга бўлган шахслар аниқ белгилаб берилган.

149-моддада Олий ҳакамлик судининг пленумида раддияни қараб чиқиш тартиби ўз аксини топган.

150-моддада Олий ҳакамлик судининг пленумида қарор қабул қилиш тартиби белгилаб қўйилган.

Ўн учинчи боб янгидан очилган ҳолатларга кўра ҳакамлик судининг қарорларини қайта кўриб чиқиш масалаларига бағишланган.

151-155-моддаларда қарорларни қайта кўриб чиқиш асослари, қайта кўриб чиқишга доир ариза бериш тартиби ва муддатлари, қарорлар ким томонидан қайта кўриб чиқилиши кўрсатилган.

Ўн тўртинчи боб қарорларнинг ижро этилишига бағишланган. Бу бобда ҳакамлик суди қарорларининг ижро этилишига бағишланган. Бу бобда ҳакамлик суди қарорларининг ижро этилиши ва буйруқ бериш тартиби, буйруқнинг мазмуни учун зарур бўлган реквизитлар белгилаб берилган. Кўзланган мақсад буйруқ реал бажарилишини таъминлашдан иборат. Ҳозирги шароитда бу айниқса муҳимдир. Бобда шунингдек, буйруқни ижро этиш муддатлари, унинг ижроси учун масъулият, буйруқ нусҳасини бериш, буйруқ бажарилиши муддатини қисқартириш ва узайтириш тартиби белгилаб қўйилган.

160-моддада қарор ижросидаги бурилиш, қарор асосида ундиришнинг тўхтатилиши хусусида гап боради.

Бундан ташқари муҳокамангизга қўйилган қонун лойиҳасининг мутлақо янги жиҳатларига эътиборингизни қаратмоқчиман.

1. Лойиҳада Ўзбекистон Республикаси Олий ҳакамлик судининг ҳар қандай идоралар, ташкилотлар ва иттифоқ структураларидан холи бўлиб, тўла мустақил равишда фаолият кўрсатиши ўз ифодасини топган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳакамлик суди назорат тартибида қабул қилган қарор узил-кесил бўлиб, у қайта кўриб чиқилмайди.

2. Шу йилнинг 16 октябрь куни Республика Президентининг давлат пошлиналарини республика бюджети даромадлари ҳисобига ундириш хусусидаги фармони чиқди (аввал бу пуллар даъво билан мурожаат қилган ташкилотлар, корхоналар жойлашган ерлардаги, яъни бошқа республикалар ва минтақалардаги бюджетга келиб тушарди).

Фармон қонун лойиҳасида тўлиқ ўз ифодасини топган (86-модда). Маълумингизким, фармон 1 ноябрдан бошлаб амалга кирган бўлиб, бу республика бюджетига қўшимча маблағ жалб этиш имконини беради.

Лойиҳанинг 85-моддаси иккинчи абзацида пул маблағларини чет эл валютасида тўланиши назарда тутилган.

Қонун лойиҳасида вазирликлар, идоралар ва бошқа органлар амридан ўз ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш хусусида ҳакамлик судига мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлган ташкилотлар ва шахслар доираси кескин кенгайтирилган (1-модда).

Лойиҳадаги янгиликлардан бири хусусида гапирмоқчиман. Ҳакамлик судлари тадбиркорлик билан шуғулланаётган ташкилотлар, корхоналар, фуқаролар, шунингдек мулкчилик шаклларидан қатъий назар, биргаликдаги корхоналар, фирмалар ҳамда бошқа ташкилотлар ва корхоналарнинг низоларини қараб чиқишга ҳақлидир.

Ушбу қонуннинг қабул қилиниши кўп даражада республиканинг иқтисодий мустақиллигини, иқтисодиёт ва хўжалик ишларига доир ҳуқуқий муносабатлар соҳасида реал суверенитетини таъминлайди, ажнабий инвесторлар олдида Ўзбекистон Республикасининг обрў-эътиборини оширади. Улар ҳакамлик судларини ўз қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларининг ҳимоячиси сифатида қабул қиладилар.

Маълумки, бу тоифадаги ишлар аввал давлат ҳакамлик судларининг идоралари томонидан қараб чиқилмас эди.

Қонун лойиҳасини тайёрлаш чоғида республикамизда қабул қилинган корхоналар тўғрисидаги, тадбиркорлик ҳақидаги, мулкчилик тўғрисидаги ва бошқа қонунлар, шунингдек Украина, Молдова, Грузия, Беларусь ва Россияда қабул қилинган ҳакамлик судлари, хўжалик судлари, ҳакамлик идоралари тўғрисидаги қонунлардан фойдаландик.

Олий Кенгашнинг қарори лойиҳасида ушбу қонунни 1992 йилнинг 1 январидан қабул қилишингизни сўраймиз. Бундан кўзланган мақсад — барча манфаатдор ташкилотлар ва шахсларга, ҳуқуқ соҳаси ходимларига яхшилаб ўрганиб чиқиш учун имкон беришдир. Сабаби — қонун ҳажми жуда катта. Буни кўриб турибсиз. Қолаверса, Вазирлар маҳкамасининг ички бозоримизни муҳофаза этишга қаратилган бир қанча қонун ҳужжатлари қабул қилиниши лозим. Республика ҳудудидан маҳсулотларни ноқонуний йўл билан ташиб олиб чиқиб кетганлик учун катта жарима белгилаб қўйиш зарур. Россияда, масалан, бензин ва бошқа нефть маҳсулотларини ташиб олиб чиқиб кетаётганлик учун жавобгарлик ўн карра оширилди.

Айтилганларни инобатга олиб, таклиф этилаётган қонун ва қарор лойиҳасини қабул қилишларингизни сўрайман.

МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАР ИТТИФОҚИ ТЎҒРИСИДА ШАРТНОМА

(Давоми. Боши 1-бетда).

— иқтисодий ҳамжамият тўғрисида;

— биргаликдаги мудофаа ва коллектив хавфсизлик ҳақида;

— ташқи сиёсатни ишлаб чиқиш ва мувофиқлаштириш тўғрисида;

— муштарак фан-техника дастурларини мувофиқлаштириш ҳақида;

— инсон ва майда миллатлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида;

— умумий экология дастурларини мувофиқлаштириш ҳақида;

— энергетика, транспорт, алоқа ва космос соҳасида;

— маориф ва маданият соҳасидаги ҳамкорлик тўғрисида;

— жиноятчиликка қарши курашга доир.

7-модда. **Иттифоқ (давлатлараро) идораларининг ваколатлари**

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар шартнома ва кўп томонлама битимлардан келиб чиқадиган муштарак вазифаларни бажариш учун иттифоқ идораларига зарур ваколатларни берадилар.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар шартнома ва кўп томонлама битимлардан келиб чиқадиган муштарак вазифаларни бажариш учун иттифоқ идораларига зарур ваколатларни берадилар.

Иттифоқни ташкил этувчи давлатлар иттифоқ идораларини биргаликда тузиш, шунингдек қарорларни келишиб олиш ва ижро этишнинг махсус тартиби орқали уларнинг ваколатларини амалга оширишда иштирок этадилар.

Шартноманинг ҳар бир қатнашчиси иттифоқ билан битим тузиш орқали унга ўзининг айрим ваколатларини амалга оширишни топшириши, иттифоқ эса барча қатнашчиларнинг розилиги билан уларнинг бирига ёки бир нечасига уларнинг ҳудудларида ўзининг айрим ваколатларини амалга оширишни қўшимча равишда топшириши мумкин.

8-модда. **Мулкчилик**

Шартномада қатнашувчи давлатлар мулкчилик барча шакллари эркин ривожланишини ва уларни ҳимоя қилишни таъминлайдилар.

Шартномада қатнашувчи давлатлар иттифоқ идоралари тасарруфига улар зиммасига юклатилган ваколатларни амалга ошириш учун зарур бўлган мол-мулкни топширадилар. Бу мол-мулк иттифоқни ташкил этувчи давлатларнинг биргаликдаги мулки ҳисобланади ва фақат уларнинг умумий манфаатлари йўлида, жумладан, қолоқ минтақаларни жадал ривожлантириш учун фойдаланилади.

Шартномада қатнашувчи давлатларнинг ерларидан, ер ости бойликларидан ва бошқа табиат ресурсларидан иттифоқ идоралари ваколатларини амалга ошириш учун шу давлатлар қонунларига мувофиқ фойдаланилади.

9-модда. **Иттифоқ бюджети**

Иттифоқ бюджетини пул билан таъминлаш ва унинг харажат қисмини назорат қилиш тартиби алоҳида битим билан белгиланади.

10-модда. **Иттифоқ қонунлари**

Ушбу шартнома ҳамда Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари декларацияси Мустақил давлатлар иттифоқининг конституциявий асосидир.

Иттифоқ қонунлари иттифоқ ихтиёрига берилган масалалар юзасидан ушбу шартномада унга берилган ваколатлар доирасида қабул қилинади. Бу қонунлар шартномада қатнашувчи барча давлатлар ҳудудида бажарилиши мажбурийдир.

Агар иттифоқ қонуни ушбу шартномани бузса, шартномада қатнашувчи давлат ўз олий ҳокимият органлари орқали бу қонунга норозилик билдиришга ва ўз ҳудудида унинг амал қилишини тўхтатиб қўйишга ҳақлидир.

Иттифоқ ўз олий ҳокимият органлари орқали шартномада қатнашувчи давлатнинг қонуни ушбу шартномани бузса, бу қонунга норозилик билдиришга ва унинг амал қилишини тўхтатиб қўйишга ҳақлидир.

Низолар муросага келтириш тадбирлари воситасида ҳал этилади ёки иттифоқнинг Олий судига берилади. Олий суд бир ой давомида узил-кесил қарор қабул қилади.

III. ИТТИФОҚ ИДОРАЛАРИ

11-модда. **Иттифоқ идораларини тузиш**

Мустақил давлатлар иттифоқининг ушбу шартномада кўзда тутилган идоралари халқларнинг ўз иродасини эркин ифодалаши ҳамда иттифоқни ташкил этувчи давлатлар тўла ҳуқуқли вакиллиги асосида тузилади.

Ҳокимият, бошқарув ва судлов идораларини ташкил этиш, уларнинг ваколатлари ва фаолият тартиби ушбу шартномага зид бўлмаган тегишли қонунлар билан белгиланади.

12-модда. **Иттифоқ Олий Кенгаши**

Иттифоқнинг қонун чиқарувчилик ҳокимиятини икки палата: Республикалар Кенгаши ва Иттифоқ Кенгашидан иборат иттифоқ Олий Кенгаши амалга оширади.

Республикалар Кенгашига иттифоқни ташкил этувчи ҳар бир давлатдан унинг олий ҳокимият органи вакил қиладиган 20 депутат киради.

РСФСРдан Республикалар Кенгашида 52 депутат бўлади. Шартномада қатнашувчи ва ўз таркибида республикалар ҳамда мухтор тузилмалар бўлган бошқа давлатлар республикалар кенгашига қўшимча равишда ҳар бир республика ва мухтор тузилмадан бир депутат юборадилар. Шартномада қатнашувчи давлатлар истиқлолини ва тенг ҳуқуқлигини таъминлаш мақсадида Республикалар Кенгашида овоз бериш чоғида консенсус (якдиллик) қоидаси қўлланилади.

Иттифоқ Кенгаши сайловчилар сони тенг бўлган сайлов округларида иттифоқ аҳолиси томонидан сайланади. Бунда Иттифоқ Кенгашида шартномада қатнашувчи барча давлатлар вакиллари бўлишига кафолат берилади.

Иттифоқ Олий Кенгашининг палаталари биргаликда иттифоқ таркибига янги давлатларни қабул қилади, иттифоқ ички ва ташқи сиёсатининг энг муҳим масалалари юзасидан иттифоқ президентининг ҳисоботини тинглайди, иттифоқ бюджетини ва унинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқлайди, уруш эълон қилади ва сулҳ тузади.

Республикалар Кенгаши Мустақил давлатлар иттифоқининг идораларини ташкил этиш ва уларнинг фаолияти тартиби ҳақида қарорлар қабул қилади, республикалар ўртасидаги муносабат масалаларини кўриб чиқади, иттифоқнинг халқаро шартномаларини тасдиқлайди ва бекор қилади, иттифоқ ҳукумати лавозимларига тайинлашга розилик беради.

Иттифоқ Кенгаши фуқаролар ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш масалаларини кўриб чиқади ҳамда Олий Кенгаш ваколатига доир барча масалалар юзасидан қарорлар қабул қилади, Республикалар Кенгаши ваколатига кирувчи масалалар бундан истиснодир.

Иттифоқ Кенгаши қабул қилган қонунлар Республикалар Кенгаши маъқуллагандан сўнг кучга киради.

13-модда. **Иттифоқ Президенти**

Иттифоқ Президенти — конфедератив давлат бошлиғидир.

Иттифоқ Президенти Мустақил давлатлар иттифоқи тўғрисидаги шартномага ва иттифоқ қонунларига риоя этилиши кафили бўлади, у иттифоқ Қуролли Кучларининг бош қўмондонидир, хорижий давлатлар билан муносабатларда иттифоқ вакили сифатида иш олиб боради, иттифоқнинг халқаро мажбуриятлари бажарилишини назорат қилади.

Иттифоқ Президенти иттифоқ фуқаролари томонидан қонунда белгиланган тартибда беш йил муддатга ва сурункасига кўпи билан икки муддатга сайланади.

14-модда. **Иттифоқ вице-президенти**

Иттифоқнинг вице-президенти Иттифоқ Президенти билан бирга сайланади. Иттифоқ вице-президенти Иттифоқ Президентининг ваколати билан унинг айрим вазифаларини бажаради.

15-модда. **Иттифоқ Давлат Кенгаши**

Иттифоқ Давлат Кенгаши шартномада қатнашувчи давлатларнинг умумий манфаатларига дахлдор бўлган ички ва ташқи сиёсатнинг энг муҳим масалаларини келишиб ҳал этиш учун тузилади.

Давлат кенгаши иттифоқ Президентидан ва шартномада қатнашувчи давлатларнинг олий мансабдор шахсларидан иборат бўлади. Давлат кенгашининг ишига Иттифоқ Президенти раҳбарлик қилади.

Давлат кенгашининг қарорлари ижроия ҳокимиятнинг барча идоралари учун мажбурий тусда бўлади.

16-модда. **Иттифоқ ҳукумати**

Иттифоқ ҳукумати иттифоқнинг ижроия ҳокимияти органи бўлиб, иттифоқ Президентига бўйсунади, иттифоқ Олий Кенгаши олдида жавоб беради.

Иттифоқ ҳукуматига Бош вазир бошчилик қилади. Ҳукумат таркибига шартномада қатнашувчи давлатларнинг ҳукумат бошлиқлари, Давлатлараро иқтисодий комитет раиси (Бош вазирнинг биринчи ўринбосари), Бош вазирнинг ўринбосарлари ва шартномада қатнашувчи давлатлар ўртасидаги битимларда кўзда тутилган идораларнинг раҳбарлари кирадилар.

Иттифоқ ҳукумати иттифоқ Президенти томонидан иттифоқ Олий Кенгашининг Республикалар кенгаши билан келишиб тузилади.

17-модда. **Иттифоқ Олий суди**

Иттифоқ Олий суди иттифоқ қонунлари ва шартномада қатнашувчи давлатларнинг қонунлари ушбу шартномага ҳамда Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари декларациясига мувофиқлиги масалалари юзасидан қарорлар қабул қилади; давлатлараро тусдаги фуқаролик ва жиноий ишларни, шу жумладан фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишга оид ишларни кўриб чиқади; ҳарбий судларга нисбатан олий судлов муассасаси ҳисобланади. Иттифоқ Олий суди ҳузурида прокуратура тузилади, у иттифоқ қонун ҳужжатларининг ижро этилишини назорат қилиб туради.

Иттифоқ Олий судини тузиш тартиби қонун билан белгиланади.

18-модда. **Иттифоқ Олий ҳакамлик суди**

Иттифоқ Олий ҳакамлик суди шартномада қатнашувчи давлатлар ўртасидаги иқтисодий низоларни, шунингдек шартномада қатнашувчи турли давлатлар қарамоғидаги корхоналар ўртасидаги низоларни ҳал этади.

Олий ҳакамлик судини тузиш тартиби қонун билан белгиланади.

IV. ЯКУНЛОВЧИ ҚОИДАЛАР

19-модда. **Иттифоқдаги миллатлараро алоқа тили**

Шартнома қатнашчилари ўз давлат тили (тиллари)ни мустақил равишда белгилайдилар. Шартномада қатнашувчи давлатлар рус тилини иттифоқдаги миллатлараро алоқа тили деб тан оладилар.

20-модда. **Иттифоқнинг пойтахти**

Москва шаҳри иттифоқнинг пойтахтидир.

21-модда. **Иттифоқнинг давлат рамзи**

Иттифоқнинг Давлат тамғаси, Байроғи ва Мадҳияси бўлади.

22-модда. **Шартномани ўзгартириш ва тўлдириш тартиби**

Ушбу шартнома ёки унинг айрим қоидалари фақат иттифоқни ташкил этувчи барча давлатларнинг розилиги билан бекор қилиниши, ўзгартирилиши ёки тўлдирилиши мумкин.

23-модда. **Шартноманинг кучга кириши**

Ушбу шартнома иттифоқни ташкил этувчи давлатларнинг олий ҳокимият органлари томонидан маъқулланади ва у мухтор делегациялар томонидан имзоланганидан кейин кучга киради.

Уни имзолаган давлатлар учун ўша санадан бошлаб ССР Иттифоқини ташкил этиш тўғрисидаги 1922 йил шартномаси ўз кучини йўқотган деб ҳисобланади.

24-модда. **Шартнома юзасидан жавобгарлик**

Иттифоқ ва уни ташкил этувчи давлатлар қабул этилган мажбуриятларнинг бажарилиши учун ўзаро жавобгар бўладилар ва ушбу шартномани бузиш натижасида етказилган зиён учун товон тўлайдилар.

25-модда. **Иттифоқнинг ҳуқуқий ворислиги**

Мустақил давлатлар иттифоқи Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг ҳуқуқий ворисидир. Ҳуқуқий ворислик ушбу шартноманинг 6 ва 23-моддалари қоидаларини ҳисобга олиб амалга оширилади.

БОЗОР АРЗОН БЎЛСИН ДЕЯ

РЕСПУБЛИКАМИЗНИНГ ЧЕГАРА ЙЎЛЛАРИДА НАЗОРАТЧИ МАҲКАМА ИШ БОШЛАДИ

ЎЗБЕКИСТОН Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарори билан қўшни республикаларга чегарадош вилоятларда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ва саноат молларини четга ташиб кетмасликни назорат қилувчи орган ташкил этилди. Шу муносабат билан мухбиримиз мол ва маҳсулотларни ташиб кетишни назорат қилиш инспекциясининг Тошкент вилояти бўйича бошлиғи, милиция подполковниги А. УБАЙДУЛЛАЕВ билан суҳбатлашди.

— Абдулла Акрамович, янги лавозимга тайинланганингиз билан табриклаймиз. Сиз узоқ вақт Ички ишлар вазирлигида, пойтахт вилоят ички ишлар бошқармасининг БХСС хизматида ишладингиз. Янги ташкилотнинг ҳам шу хизматга алоқадор жойи борми!

— Бор. Жамоамиздаги 200 нафардан ортиқ ходим жиноят-қидирувчи, БХСС ва Давлат автомобиль назорати хизматчиларидан иборат. Янги хизмат жамоасини жамлашнинг қийинлиги ҳам шунда бўлди — бизга тайёр мутахассислар керак эди.

— Вазифаларингиз!

— Вазифа ягона: республикамиздан ўн минг, юз минг тонналаб четга ташиб кетилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ва бошқа буюмларни ушлаб, Ўзбекисон аҳолиси учун қолдириш.

— Биринчи ноябрдан иш бошлабсизлар, дастлабки ўн кунда қанча маҳсулот қайтардинглар!

— 2 миллион 639 минг сўмлик. Булар тайёрлов идораларига топширилди, вилоят ва Тошкент шаҳридаги деҳқон бозорларида соттирилди, дўконларга ўтказилди.

— Катта рақам, нечта қароргоҳингиз бор!

— 21 та. Бу йўллардан Қирғизистон, Тожикистон ва Қозоғистонга ўтилади, уёғи Россия ва бошқа республикаларга.

— Абдулла ака, мақтанаяпти деманг-у, янги хизматнинг ташкил этилишига «Халқ сўзи» ҳам ҳисса қўшган. Рўзномамизда шу йил ёзда эълон қилинган «Илма-тешик чорбоққа... дарвоза» ва «Ўпқон» сарлавҳали мақолаларда турнақатор машина ва вагонларда мева-сабзавот четга чиқиб кетаётганини ташвишланиб ёзган эдик. Ўшанда ДАИнинг чегара қароргоҳлари олдида ушланган маҳсулотларни эгаларидан ҳар куни белгиланган нарх бўйича сотиб оладиган қабул пунктларни очишни таклиф этгандик.

— Бу таклиф амалга ошаяпти. Куни кеча вилоят совети ижроия комитети раҳбарлари билан шу масалани ҳал қилдик. Шунингдек, ушланган маҳсулотни сотиш учун шаҳарлардаги деҳқон бозорларида дўконлар ҳам бўлади.

— Ҳуқуқларингиз ҳақида батафсилроқ гапириб беринг.

— Барча транспорт воситаларини тўхтатиш ва текшириш, бир республикадан иккинчисига Ўзбекистон орқали ўтиб кетаётган ва бу ҳақда тегишли ҳужжати бўлганларидан бошқа ҳамма юклар солинган контейнер-идишларнинг пломбаларини очиб кўриш, қаердан қандай олиб келинаётганини аниқлаш учун уч кунгача юкни ҳибсда ушлаб туриш ҳуқуқига эгамиз.

— Маҳсулот ва моллар ноқонуний ташиб кетилишига йўл қўйган шахсларга жазо белгиланганми!

— Ҳа. Бунга йўл қўйган раҳбарга суд беш минг сўмгача жарима солаяпти. Эртаиндин 20 минг сўмгача ошириш масаласи кўрилаяпти.

— Ушланаётганларидан бириккита мисол айтсангиз.

Марҳамат. Чинозда, Яллама назорат қароргоҳида тўхтатилган 64—49 СИЛ номерли юк машинасида ҳайдовчи Ўрол Орипов 3 минг 336 килограмм ҳинд чойини Қозоғистонга олиб кетаётгани аниқланди. Чой «Джизакремвод» ташкилотининг ишчилар таъминоти бўлимидан (бошлиғи Н. Тожибоев) олинган экан. Республикамизда ҳар ойда кишн бошига 100 грамм чой берилаётган бир пайтда бунақа қаллобликка қўл урган. инсофу диёнатни ўзининг ҳиқилдоғи деб тушунадиган амалдорлар қонун олдида жавоб берадилар. Материал жиноий иш қўзғатиш учун Жиззах вилоят ички ишлар бошқармасига жўнатилди. Яна бир мисол. Ўзимизда пиёзнинг бир килоси икки сўм, бозорда уч-тўрт сўм бўлган ҳозирги кунларда айрим муттаҳам раҳбарлар, уларнинг ҳамтовоқлари республикамиз Президенти ҳамда Вазирлар маҳкамаси халқ манфаати йўлида чиқарган фармону қарорларни четлаб ўтишнинг минг хил йўлларини ўйлаб топишмоқда. Масалан, пиёзни республикадан ташқарига сотишга фақат «Узкоопзаготторг» ва «Узплодоовошвинпром» ташкилотларига рухсат этилган. Пискент районининг «Гулистон» колхозидаги «ишбилармонлар» нима қилибди денг — Тожикистондан «қоғоз» тўғрилашибди. Олмалиқдаги 3-автокорхонага қарашли 3 та (57—18 ТШП, 18—06 ТШТ, 24—00 ТШН) ва Тўйтепа турар жой-коммунал хўжалигига қарашли (79—78 ТШР) КамАЗ машиналарига ортилган 66 тонна (!) пиёз Оренбургга равона бўлаётган экан. У колхоз ерини ижарага олган ижарачи Гера Кимга тегишли экан. Ижарачи ҳосилининг ўз улуши бўлган қисмини хоҳласа белгиланганидан икки-уч баравар қиммат нархда тайёрлов идорасига ўтказиши мумкин. хоҳласа Ўзбекистоннинг истаган бозорида сотсин. У эса ... антиқа «йўл» топибди: пиёз қўшни Тожикистондаги колхозда етиштирилган, деб ҳужжат олибди. Бизнинг ходимларимиз ўша колхозга боришса — бир килограмм ҳам пиёз экилмаган, пахтачилик хўжалиги экан. Маҳсулотнинг ҳаммаси Қибрай тайёрлов идорасига топширилди.

Шахсий енгил машиналарда ҳам камёб мол ва маҳсулотлар ташиб кетилаётган экан. Ҳаммаси назоратдан ўтказилмоқда. Масалан, Р 82—13 ФИ номерли «Жигули» текширилганида, унинг эгаси Саидазимов 70 килограмм пахта ёғини Фрунзега олиб кетаётгани аниқланди. Республикамизда, Тошкент шаҳрида киши бошига бир ойда ярим килодан берилаётган бу маҳсулотнинг 140 кишига таалуқлисини фрунзелик ўртоғимиз қаердан олганини айтганича йўқ. Биринчи марта эмас шекилли. Текшириш давом этаяпти. Чирчиқда 16—38 ТШП номерли КамАЗ («Узмелиоводтранс»га қарашли) тўхтатилганида, унда фуқаро А. Қорабоев Фарғонадан Россияга 50 минг сўмлик қуруқ мева олиб кетаётгани аниқланди. Маҳсулотларни сотиш учун Чирчиқ шаҳар бозоридан жой ажратиб бердик. Денов вино заводига қарашли 64-93 СДВ, 54-61 СДВ номерли КамАЗларда эса қўшқўрғонлик совхоз ишчилари Абдумўмин Алиёров билан Халил Абдураҳмонов 85 минг 725 сўмлик ерёнғоқни янаям қимматроқ жойларга олиб кетишаётган экан, бунча маҳсулот Янгийўл тайёрлов идорасидан қўним топди.

— Абдулла ака, мени бир нарса ажаблантираяпти; ноҳотки колхоз, совхоз ерларида етиштирилган юқоридагига ўхшаш минглаб тонна маҳсулотлар четга ташиб кетилишини фақат погонли кишиларгина бартараф этишса, ахир бизнинг тузумда ўнлаб текширувчи ташкилотлар ҳали ҳам бор-ку, маҳсулотни албатта чегарада ушлаш керакми!

— Яшанг. Бизда ўша ташкилотлар ишламаяпти ёки ходимлари фақат ўзлари учун ўз чўнтаклари учун ишлайдилар. Масалан, халқ назоратини олинг. Вилоят агросаноат уюшмаси бор, ўнлаб бўлимларида юзлаб ходимлар ишлашади. Кўзининг рўпарасида фалон колхоздаги қанча ерда қанақа за қанча маҳсулот етиштирлгани тўғрисидаги маълумотлар. Иссиқ кабинетидан чиқиб ўша колхозга бориб, «Қани шу маҳсулотлар, кимларга қанча сотдингиз?» — деса бўлмайдими? Ҳозир «бартер», яъни бошқа республикалардаги ташкилотлар билан мол айирбошлаш авж олган. Кўп жойларда бундан бир ҳовуч раҳбар шахслар бойишаяпти, холос. Меҳнат қилиб бойиса, майли, халқнинг, меҳнаткашнинг нони бу. Мева-сабзавотга алмаштириб келинаётган асосий буюм — қурилиш материаллари, янада аниқроғи, арголит (фанер) ва ДСП. Чунки битта фанер 50, ДСП 100 сўм туради. Ерда маҳсулот етиштирган деҳқонларнинг аксарияти ўз маҳсулотига «бартер» қилиб олиб келинган қурилиш материалларини ана шу чайқов нархида сотиб олишмоқда. Райижроком, агропром деган ташкилотлар бу томонларни ҳам тартибга солишлари керак, деб ўйлайман. Мол ва маҳсулотларнинг четга ташиб кетилиши оқибатида бозорларимиз кун сайин қимматлашмоқда. Натижада республика бюджети ҳисобидан товон ҳақини оширишга мажбур бўлдик. Бир ёқадан бош чиқармасак, бугунги иқтисодий парокандалик эртага ялпи нохўшликларга олиб бориши ҳеч гап эмас.

— Раҳмат, куюнчаклигингиз учун. Охирги савол; ўзингиз раҳбар бўлган ташкилот ҳам бир-икки йилдан кейин юқорида айтганларингиз қаторига қўшилиб қолмасмикин!

—Йўқ. Бунга ҳеч ким йўл қўймайди. Манави телеграммаларни кўринг; шахсан ички ишлар вазиримиз Зокиржон Алматов, муовини Ўраимжон Абдуғаниев бугун берилган кўрсатма ва топшириқларининг бажарилиши эртага қандай бораётганини телеграммалар ва телефон орқали назорат қилиб туришибди. Бундай шароитда бошқаларнинг ёмон ишлаши — виждонсизлик. Мен фурсатдан фойдаланиб, масалан, эллик сўм манфаат учун эллик минг сўмлик Ўзбекистон неъматининг ташиб кетилишига йўл очиб бераётган айрим амалдору амалсиз кишиларга виждонни, миллий ғурурни эслатиб қўйишни жоиз деб биламан. Ахир қачонгача миллат ор-номусини сариқ чақага пуллашдан виждонимиз қийналмай яшаймиз?

Суҳбатдош:
Ҳабибулла ОЛИМЖОН.

Фанимиз алломалари

ИСҲОҚ МУСАБОЕВ ҲИССАСИ

Жумҳуриятимизда юқумли касалликлар бўйича ишлаётган тиббиёт олимларининг кўп йиллар давомида кенг кўламда олиб борган илмий ишлари, бу хасталикларни камайтириш ва уларнинг олдини олиш борасида амалга оширилган муҳим тадбирлар, тиббиёт ходимларининг самарали хизматлари туфайли ўлкамизда кўплаб кишиларни ўлимга маҳкум қилган баъзи хавфли дардлар бутунлай йўқотилди, баъзилари эса кескин қисқариб кетди. Энг кўп учрайдиган юқумли ичкетарни камайтириш борасида табиий-иқлим шароитларини, кишиларнинг турмуш тарзи таъсирини эътиборга олиб ўрганиш бўйича самарали илмий-амалий чоралар устида ишлаётган олимлар оқсоқоли Ўзбекистон Фанлар академиясининг академиги, Иттифоқ Тиббиёт фанлари академиясининг мухбир аъзоси, Ўзбекистонда ҳамда Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, тиббиёт фанлари доктори, профессор Исҳоқ Қурбонович Мусабоевдир. Унинг юқумли ичак касалликлари бўйича олиб борган илмий ишлари натижалари ва яратган асарлари фақат жумҳуриятимизда эмас, балки Иттифоқда ва ундан ташқарида ҳам маълумдир. У кишининг қаламига мансуб монографик асарлар ва қўлланмалар илмий томондан бениҳоя қимматли бўлиб, юқумли касалликлар ихтисослиги бўйича ишлаётган олиму шифокорлар учун дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда. Бу улкан алломанинг юқумли касалликларга доир долзарб масалаларга бағишланган асарлари сони бир неча юзтани ташкил қилса, уларнинг ўндан зиёди монографиялардир. Исоқ Қурбоновичнинг энг кўп тарқалган касалликлардан ҳисобланган ичтерлама, паратиф, сариқ хасталигига тааллуқли асарлари 1959 йилдаёқ босмадан чиққан эди.

Энг йирик илмий асарларидан бири «Ичтерлама ва паратиф касалликларида жигар фаолиятининг бузилиши» деб номланган. Бундан ўттиз икки йил муқаддам босилган бу асар машаққатли илмий изланишлар маҳсули ҳисобланиб, унда берилган кўрсатмалардан йирик клиникалардан тортиб, то қишлоқ касалхоналаригача — ҳамма жойда кенг қўлланилмоқда. 1980 йилда нашр этилган «Ичак инфекциялари бўйича қўлланма»нинг «Вабо» бўлими академик Исҳоқ Қурбонович Мусабоев томонидан ёзилган бўлиб, унда муаллиф ҳозиргача жаҳон тиббий адабиётида вабо тўғрисида эълон қилинган барча маълумотларни илмий таҳлил этди. Олимнинг 1965 йилда Қорақалпоғистонда юз берган эпидемия тўғрисидаги шаҳсий далиллари воситасида Эль-Тор вабосининг келиб чиқиш сабаблари, инсон организмидаги ўзгаришларнинг ривожланиши хусусиятлари, касалликнинг кечиш шакллари, уни даволаш ва олдини олиш масалаларига чуқур тавсиф берилди. Исҳоқ Қурбонович 1965 йилнинг августида Қорақалпоғистонда бошланган эпидемиянинг вабо эканлигини биринчи бўлиб, лаборатория натижаларисиз диагноз тарзида аниқ айтган эди. Кўзга кўринган олим Н. Н. Жуков-Вережников «агар Исҳоқ Мусабоев бу касалликни ўз вақтида аниқламаганида, вабо бутун Иттифоқ бўйлаб ёйилиб кетар эди», деб баҳолайди.

Академик И. Қ. Мусабоев вабо касаллигининг кечиш шаклларини қатор янгиликлар билан тўлдирди. Масалан, ўша вақтгача тиббий адабиётда вабонинг гастритик (ошқозон зарарланиши) шакли ёритилмаганди. Бу янгилик вабо тўғрисидаги тушунчаларга йирик кашфиёт бўлиб кирди ва шифокорлар ишида самарали натижаларга эришиш имкониятини берди.

«Ичак инфекцияларининг долзарб масалалари» китобидаги «Ичтерлама ва паратиф», «Ичбуруғ» бўлимларида катта клиник маълумотлар, ёрқин далиллар асосида минтақамизда кенг тарқалган бу дардлар тўғрисида қимматли фикрлар баён этилган.

Олим ўз ишларининг натижалари хусусида жумҳурият, Иттифоқ, халқаро миқёсдаги анжуманлар, қурултойлар, конгресслар, симпозиумларда муфассал сўзлаб берган. У олиб борган тадқиқотларнинг аҳамияти Москва (1966), Токио (1969), Вена (1970), Варшава (1974), Варна (1978) шаҳарларида ўтказилган халқаро анжуманларда жаҳон олимлари томонидан юксак баҳоланган.

Академик И. Қ. Мусабоев кўплаб шогирдлар устозидир. Унинг раҳбарлиги остида ўнлаб фан докторлари ҳамда номзодлари тайёрланган ва тайёрланаяпти. Олимнинг собиқ ўқувчилари жумҳуриятимизнинггина эмас, Иттифоқимизнинг турли илмий текшириш илмгоҳларини, тиббиёт олийгоҳларининг кафедраларини самарали бошқармоқдалар.

Орхон МАҲМУДОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, тиббиёт фанлари доктори, профессор.

Японияниng «Тойота мотор корпорейшн» корхонаси маҳсулотлари жаҳонга машҳур. Унинг автомобиллари, эҳтиёт қисмлари 145 мамлакатга сотилаяпти. Яқинда Тошкентда «Тойота-Узинавтосервис» қўшма корхонаси очилди. Ҳозирнинг ўзидаёқ бу ерда япон автомобилларига хизмат кўрсатиш йўлга қўйилди.

СУРАТДА: қўшма корхонанинг очилиш маросими.

Ф. ҚУРБОНБОЕВ олган сурат.

ХАБАРЛАР ОҚИМИДАН

ЕРНИ ПАРВАРИШЛАШ КЕРАК

«Андижанремвод» ишлаб чиқариш бирлашмасининг ходимлари бу йил қарийб 2 минг гектар ернинг унумдорлигини тикладилар.

Бунинг учун 2 минг километрдан кўпроқ коллектор-дренаж тармоқларини тозалашга, тик дренажли 355 та қудуқ самарали ишлашини таъминлашга, 100 километрдан ортиқроқ канал ва ариқларга бетон ётқизишга тўғри келди.

Ҳозир мелиораторлар хўжаликларда сувни тежовчи технологияларни жадаллик билан жорий этмоқдалар. Шу йилнинг ёз фаслидаёқ бир ярим минг гектар майдондаги экинлар ихчам шланглар ёрдамида суғорилди, 400 гектар ерда кўчма қувур сувларидан фойдаланилди.

— Бундан кейин ҳам шундай ишлаймиз, — дейди бирлашма бошлиғи Ш. Бегибоев. — Бунинг натижасида суғоришга кетадиган сувни тежабгина қолмай, айни вақтда тупроқнинг ҳолати ҳам яхшиланмоқда. Муҳими — ҳосилга ҳосил қўшилмоқда, баракали хирмон кўтарилмоқда.

ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ УЧУН

Хонқа районидаги Охунбобоев номли колхознинг консерва заводи нафақат мева-сабзавот консервалари, айни вақтда қандолат маҳсулотлари ҳам ишлаб чиқара бошлади.

Янги корхона анчагина фойда келтирмоқда, лекин хўжалик фақат фойдани кўзлаб сарф-харажат қилгани йўқ. Колхоз бошқаруви аввало бир неча ўн кишини доимий иш билан таъминлашни мақсад қилиб қўйган эди.

Колхозда аҳоли тобора кўпайиб бормоқда. Уларни кўпроқ иш билан банд қилиш хўжалик раҳбарлари олдида турган асосий вазифалардан биридир. Ҳозир колхозда новвойхона очилмоқда, музқаймоқ ишлаб чиқариш линияси ўрнатилмоқда. Яна бир қанча режалар ҳам бор, бумабодо улар амалга оширилса, юзлаб одамлар доимий иш билан таъминланадилар.

(ЎзТАГ).

ҲАР ИШДА БОШ-ҚОШ

1991 ЙИЛНИНГ ЎТГАН ДАВРИДА ОЛТИАРИҚ РАЙОНИДА БИРОНТА ҲАМ ОНА ЎЛИМИ БЕМАҲАЛ СОДИР БЎЛМАДИ

Кейинги йилларда Олтиариқ районида аҳолига медицина хизмати кўрсатишни яхшилаш, тиббиёт муассасаларини замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш борасида анча ишлар қилинди.

Касалликни аниқлаш марказига ўрнатилган хорижий асбоб-ўскуналарда Киев ва Тошкент шаҳарларида ўқиб келган мутахассис врачлар ишлашаяпти.

Район тиббиёт бирлашмасининг бош врачи Анвар ҒАФУРОВ билан суҳбат шу ҳақда бўлди.

— Хорижий мамлакатларда ишлаб чиқарилган энг замонавий медицина асбоб-ускуналарини олиб келиш осон кўчгани йўқ, албатта, — деб таъкидлади у. — Энг аввало валюта ахтардик. Олтиариқ пахта тозалаш заводи маъмурияти 1989 йили бунинг учун 300 минг доллар ҳисобида валюта ўтказиб берди. Бироқ республика медицина-техника базаси орқали хорижий мамлакатлардан медицина асбоб-ускуналарини олиш жуда қийин бўлди. Охири ноҳиямиздаги 418-Ғайрат сайлов округидан сайланган Ўзбекистон халқ депутати Эркин Воҳидовга мурожаат қилдик. У кишининг бевосита аралашуви билан 1990 ҳамда 1991 йилнинг ўтган даврида 15 дан ортиқ хорижий давлатларда ишлаб чиқарилган тиббиёт асбоб-ускуналарини олиб келдик. Улар орасида жумҳуриятимиз даволаш муассасаларида камдан-кам учрайдиган аппаратлар бор.

Районимиздаги 3 та ошхонада болалар учун тайёрланаётган 7 турдаги сутли таомларни сифатли ва ўз муддатида етказиб бериш учун совутгич ўрнатилган. «ГАЗ—52» авторефрежектори ҳам сотиб олинди.

Бундан ташқари, депутатимиз 100 минг донага яқин бир маротаба ишлатиладиган шприц, қишлоқ врачлик амбулаторияси ва янги қурилган санаторийга мебель жиҳозлари сотиб олишда ҳам бевосита кўмаклашди.

Юқоридаги тадбирлар маълум даражада ўз самарасини бермоқда. 1991 йилнинг ўтган даврида ноҳиямизда оналар ўртасида бемаҳал ўлим бўлмади. Болалар ўлими, юқумли касаликлар сони бирмунча камайди.

Кўрсатилаётган амалий ёрдам учун районимиз тиббиёт ходимлари депутатимиз Э. Воҳидовдан беҳад миннатдор, — деб сўзини якунлади А. Ғафуров.

Суҳбатдош:
Эркинжон ИБРОҲИМОВ,
Олтиариқ район «Давр овози» рўзномаси муҳаррирининг ўринбосари.

Ульянов районидаги «Москва» совхозида турар жой қурилиши кўлами тобора кенгайиб бораяпти. Хўжаликда ғишт заводи ишга тушгани айни муддао бўлди. Якка тартибда иморат солаётганларга қисқа вақт ичида бир ярим миллион дона ғишт сотилди.

СУРАТДА: (чапдан) ишчи Учқун Пўлатов, цех бошлиғи Шоди Қурбонов ва ишчи Соҳиб Носиров.

Ш. ШАРОПОВ олган сурат. (ЎзТАГ).

• Китоб ўқинг, ақл тўлади •

УЗОҚ ЯШАШ ДАСТУРИ

Машҳур америкалик олим Поль БРЭГГнинг «Очлик мўъжизаси» китобидан олинган асосий тушунча ва хулосаларни шахсий фикр-мулоҳазалар билан уйғунлаштириб, ҳурматли муштарийлар эътиборига ҳавола қилмоқдамиз.

Поль Брэггнинг ҳаёти табиат қонунларини оғишмай бажаришнинг, саломат яшашнинг ўлмас бир тимсолидир. «Инсон 120 йилгача ва ундан ҳам кўп яшаши мумкин ва бунга тўла ҳаққи бор». Бу сатрлар муаллифи П. Брэгг йилнинг 365 куни давомида ўзини соғ-саломат, ҳар қандай оғриқдан холи, ҳориш ва чарчаш нелигини билмай ҳис қилган. Унинг ажойиб ҳаётини навбатдаги жисмоний машқ пайтида океанда кўтарилган кучли тўлқин 95 ёшида узиб қўйган эди. Шифокорлар унинг жасадини текширганида, ички аъзоларининг ҳавас қиларли даражада соғлом эканлигини кўришган.

П. Брэгг бундай мукаммал саломатликка қандай эришган, деган савол туғилади. Унинг ўзи ёзганидек, инсоннинг табиатда энг содиқ, вафодор «дўстлари» борки, уларнинг ҳар бири ҳақида тўхталиб, инсон умрини узайтириш синоатлари билан танишайлик.

Уларнинг энг биринчиси — қуёш нури. Бадан териси сидирға қорайиши зарур. Қуёш нури бактерияларга қирон келтиради. Агар сиз қуёш нурларини бевосита қабул қилмоқчи бўлсангиз, бунинг учун энг мақбул пайт тонг чоғидир.

Иккинчи шифокор дўстимиз — бу тоза ҳаво. Дунёга келиб биринчи ва охирги ишимиз ҳавони шимирмоқ экан. Биз ҳаводан ҳар бир ҳужайрамиз учун жуда ҳам зарур бўлган кислородни оламиз. Кислород заҳарланган моддаларга тўйинган аччиқ кислоталарни ютади. Барча узоқ яшовчи инсонлар ва жониворлар шошилмай кўкракни тўлдириб нафас олувчилардир. Аксинча, қуёнлар, кемирувчилар тез нафас олишлари туфайли кам умр кўришади. Брэгг ёзишича, у кўп йиллар давомида тонг саҳар туриб ўпкасини тўлдириб бир неча марта нафас олган. Сўнгра бошқа ишларга киришган.

Учинчи шифокор дўст — тоза сув. Танамизнинг етмиш фоизини сув ташкил қилади. Сув билан касалликларни даволашни Гиппократ бошлаган эди. Унинг услуби иссиқ ва совуқ сувни алмаштириб ювиниш, сўнгра эса артинишдан иборат. Бу қон айланишини жуда яхшилайди. Иссиқ ванналарни зинҳор очлик вақтларда қўлламаслик керак.

Тўртинчи шифокор — табиий овқатланиш. Инсон танаси коинотдаги энг мукаммал асбобдир. Агар унга ҳамиша яхши ёқилғи, тоза ҳаво юбориб, машқлар билан чиниқтириб борсангиз, жисман ва ботинан тозаланиб турсангиз, тана ўз вазифасини бекаму кўст бажаради. Олимларнинг таъкидлашларича, ҳар бир ҳужайрамиз ўн бир ойда янгиланиб туради. Хўш, унда инсон нега қарийверади? Одам, албатта, қарийди, мўртлашади, ишдан чиқади ва оқибатда ўлади, деган гапларга ишонманг. Кишилар минерал ва витамин етишмаслигидан қаришади. Буни тадқиқотлар исботлаган. Минглаб кишилар эса ортиқча тўйинишларнинг қурбонидирлар. Юз ифодаси сифатли таом истеъмол қилганлик даракчисидир. Соғлом одамнинг юзи доим кулиб туради.

Бешинчи шифокор дўстимиз — оч юриш тиббиётнинг энг қадимий усулларидан бўлиб, у Инжилда 74 марта тилга олинади. Ёки Исломда рўза тутишнинг ҳам тиббий хосияти борки, бу ҳақда жуда кўп ёзилди.

Қадимги асарларда таъкидланганидек, соғайтиришнинг табиий усуллари орасида очлик парҳези карвонбоши десак, хато қилмаймиз. Унинг мақсади танани тўла тозалаш, барча аъзолар фаолиятининг янгиланишига олиб келишдир.

Олтинчи шифокор — жисмоний машқлар. Агар биз ўз пайларимизни ишлатмасак, уларни йўқотаверамиз, ҳар кунги машқлар қоннинг фаол айланишига олиб келади. инсон терисидаги 96 миллион ҳужайралардан заҳарли нарсалар фақат қоннинг тез ва фаол айланиши натижасида қувиб чиқариб турилади. Жисмоний машқлар ичида пиёда юриш жуда фойдали бўлиб, унинг ҳам ўзига хос қоидалари бор. Пиёда юрганда қадамингизни силкитиб босмай, катта қадам ташламай, эркин, бемалол юриш керак. Бошни юқори тутиб, эгилмай юриш ҳам саломатликни мустаҳкамловчи хислатлардан.

Еттинчи шифокор — ором. Уйқу, умуман, ором асабларимизни янгилаши лозим. Ором олаётган пайтда оёғингизни чалиштириб ўтирсангиз, юракка зўр келади. Қон айланиши учун танани бўш қўйиш керак. Агар бўйинбоғингиз бўйинни қисиб турган, бош кийимингиз тор бўлса, сиз яхши дам ололмайсиз. Ечиниб, қаттиқ ўринда узала тушиб дам олиш мумкин.

Саккизинчи шифокор — ақл-фаросат. Бизнинг жисмимизни назорат қилувчи ягона куч ақлимиз эканлигини ҳеч қачон унутмаслигимиз лозим. Ақл кучига таяниб, нафсимизга, алдамчи хоюҳавасларга тобе бўлмасак, жисмимиз ҳамиша бизнинг ажойиб қуролимиз бўлади. Жисм «егин», «ичгин», «хурсандчилик қил», «эртани ўйлама» қабилидаги ёлғон фалсафий гаплар билан ақлга панд бермоқчи бўлади. Жисм устидан ҳукмрон бўлиши учун нима қилиш керак? Ёмон ўйлардан қочиш, ижобий фикрлашга мойил бўлиш инсон учун жуда муҳим. Ҳар ким ўзида ижобий руҳий кайфиятни тарбиялашга ўрганиши керак. Салбий фикрлар: қўрқув, бесаранжомлик, ҳасад, иродасизлик, араз, очкўзлик, рашк, ғазаб, таъсирчанлик ва ўз-ўзига ачиниш кабилар тана ва миянинг ортиқча уринишига, қувват йўқолишига сабаб бўлади. Ҳеч қачон миянгизда салбий фикрларнинг ижобий фикрларга қараганда кўп бўлишига йўл қўйманг! Миянгиз ижобий фикрларнинг қудратли масканига айлансин. Ҳар бир очлик кунидан сўнг ижобий фикрлар кўпаяди.

Инсон 40 ёшида ўз-ўзига шифокор бўлиши мумкин. Чунки у бу пайтга келиб ўзининг юқорида айтилган дўстларини яхши билиб, улар билан муносабатини бузмасликни ўрганиб олган бўлади.

Очлик ҳақида батафсил тўхталайлик.

Ҳар ҳафта бир бор, йилига 52 марта оч юриш ва камида уч марта 7-10 кун оч юриш томирлар ва мускулларни зарарли балғаму шлаклардан тозалашга ёрдам беради. Биз ўз танамиздан заҳарларни чиқариш учун оч юрар эканмиз, танамизга жисмоний ором ҳадя қилган бўламиз. Бу ором ҳаётий кучларни тиклайди.

Кўплаб қишлоқ хўжалик маҳсулотларига заҳарли моддалар билан ишлов берилганки, улар маҳсулотлар қайнатилганда ҳам нобуд бўлмайди. Агар биз оч юрсак, озиқ-овқатларни ҳазм қилишдан бўшаган ҳаётий кучларимиз танадаги заҳарларни қувиб чиқара бошлайди. Шу йўл билан саломатлигимиз янада яхшиланади. Зеро ҳужайраларимиз вақтида озиқланиб турса, 120 йил ва ундан ҳам кўп умр кўриш мумкин. Лекин бу ҳужайраларга заҳарланган озуқалар тушса, яхши ишламайди, натижада касалликлар, ўлим ҳоллари рўй беради. Шунинг учун сунъий озуқалар билан танани қийнамаслик лозим.

Тузлар қайта ишланмайди, организмга сўрилмайди, унинг ҳеч қанақа озиқ моддалик хусусияти йўқ. Аксинча, туз буйракка, ўт пуфаги ва томирларга ортиқча иш юклаб, бир олам ташвиш келтиради. Туз ҳужайраларни сувсизлантириб, уларни ташна ҳолатга келтириб қўяди, юрак ва асабни ортиқча зўриқтиради. Сигирларга озуқага қўшиб кўп туз беришади, натижада у ортиқча сув ичишга мажбур бўлади ва бундан унинг сути ҳам, сут таркибидаги туз ҳам кўпаяди. Бундай сутни ичган одамлар семириб кетадилар, турли юрак хасталикларига чалинадилар. Консерваларда, сабзавотларда, нон ва пишлоқда туз кўп. Уларни кўп истеъмол қилиш ҳам танамизда тузнинг кўпайишига олиб келади. Тузнинг зарари ҳақида Брэгг қуйидаги воқеани мисол келтиради.

«48 километрлик йўлга саратонда 10 спортчи билан югуришга чиқдик. Улар тузли таблеткалар, сув, озиқ-овқатлар билан таъминланган эдилар. Эрталаб пишлоқ, нон ейишиб, кола ичишган эди. Улар манзилнинг ярмини аранг ҳарсиллаб босиб ўтишди. Сояда бир оз дам олгач, яна йўл босиб, 54 даражали иссиқда чанқаб, тузли таблеткалар ва сув ичиб боришди. Фақат менгина — улардан 20-30 ёш катта — 60 яшар мўйсафид 10,5 соатда 48 километрни босиб ўтиб, кечаси палаткада тунадим. Эрталаб эса ортга қараб, яна 48 километрлик йўлга чиқдим. Менинг боришда ҳам, келишда ҳам тузли таблеткалардан фойдаланмаганим, чанқаганимда фақат қайнатилган илиқ сувдан ҳўплаб борганим чарчамаслигим сабаби эди».

Европаликлар Америкага келгунга қадар ерлик ҳиндулар туз, ичимлик ва нотабиий озиқ-овқат нималигини билишмаган ва шундан жуда бақувват бўлганлар. Брэгг дунёнинг турли бурчакларида 13 марта турли экспедициялар сафида юриб, барча ерда туз емайдиган кишилар орасида юрак ва буйрак касалликлари йўқлигини аниқлаган. Уларнинг артериал босими ҳамма ерда 80-120 ни ташкил қилган, бу эса жуда яхши кўрсаткичдир.

Тадқиқотларнинг исботлашича, инсон учун бир кеча-кундузда 1 граммча туз етиб ортар экан, кишилар эса бир кунда 30-40 граммча, ҳатто ундан ҳам кўп тузни турли озуқалар таркибида истеъмол қилишади. АҚШ жанубидаги негрларнинг қон босими мамлакат бўйича энг юқори ҳисобланади, чунки улар тузланган чўчқа гўштини беҳад яхши кўришади.

Ҳар бир таом олдидан салат ёки мева енг. Улар қондан ва танадан заҳарли моддаларни қувади. Уруғлик мевалар, қайнатилган сабзавотлар ейиш, тоза қайнатилган сувни ҳеч нарса солмасдан ичиш қони фойдадир. Шу йўл билан қоннинг маҳсулотларга маза киритиш ва ва заҳарларни қувиб чиқариш хусусияти ортади. Гўштга кўнгил қўйган бўлсангиз, уни ҳафтада 2-3 марта истеъмол қилиш тавсия этилади.

Брэгг ёзадики, «мен 50 йилдан ошиқ вақтдан бери нонушта қилмайман, эрта тонгда тураман, тепаликлар оша баланд жойга чиқиб сўнг пастга қараб чопаман. Денгиз бўйлаб югураман. Бир неча соатлик фаол ҳаракатлардан сўнг уйга қайтиб ақлий иш билан шуғулланаман. Соат 11 ларда салатлар, қайнатилган сабзавотлар ва уруғлик экинларнинг мевалари: ёнғоқ, ерёнғоқ кабилар билан тушлик қиламан. Ичимлик ўрнида мева шарбатлари, тоза қайнатилган сув ичаман (бир кун оч юраман). Шундай дастур асосида ичакларни аниқ ва пухта ишлашга ўргатдим»...

Фазлиддин ПАРДАЕВ
тайёрлади.

Тожиддин РАЗЗОҚ

СУҚРОТНИНГ СЎНГГИ СЎЗИ

Абдулла Орипов «Осмондаги зулмат қанчалик қуюқлашса, юлдузлар шунчалик ўткир чарақлай бошлайдилар», дейди.

Фақат «Время»ни кўрадиган жуда кўп амалдорларни биламан. Улар ана шу тариқа ўз сиёсий қарашларини замон билан мувофиқлаштириб турадилар. Ҳақиқатан ҳам «Время»—йўналиш берадиган кўрсатув. Шунинг учун бу кўрсатув кўпроқ илғорларга мурожаат қилади. Масалан, сухандон айтади: «Сурхондарё вилоятидаги фалон хўжалик деҳқонлари мамлакатимизнинг йирик саноат шаҳарларига 500 тонна редиска жўнатдилар. Колхоз мазкур эртаги ҳосилдан фалон юз минг сўм фойда кўрди». Бу билан бошқа хўжаликларни ҳам ана шундай тадбиркор, саноат шаҳарлари истиқоматчиларига ғамхўр бўлишга чақирилади. Мен бу мисолни... мисол учун айтаётирман.

Агар шуҳратпарастлик иллат бўлганида, дунёда битта ҳам одам қолмас эди.

Шунинг учун ҳалиги хабардан «Взгляд»нинг ҳам бенасиб қолишини истамайсиз. Аммо улар содир бўлган воқеани «время»чилардан сал бошқачароқ талқин қилган бўлар эди: «Редиска қазиб олингач саноқли кунлардан кейин истеъмол учун яроқсиз ҳолга келади: унинг табиати шундай. Бир неча юз тонна редискани қазиб, тозалаб, транспортларга юклаб уни Ўзбекистондан, айтайлик, Москва ёки Санкт-Петербург истиқоматчиларига етказиб бериш учун... бизнинг шароитимизда кам деганда бир ҳафта-ўн кун вақт ўтади. Редискангиз Москвага келгандан сўнг ҳам у истеъмолчига етиши учун яна уч-тўрт кун ўтади. Бу вақт мобайнида редиска тарашага айланиб улгурадику! Ўзингиз биласиз, ҳозир ҳеч ким емаган сомсага пул тўламайди. Шундоқ бўлгандан сўнг... Етиштириш ва уни етказиб бериш учун сарф бўлган ҳаражатларга куйиб қолдингиз-ку, биродар. Бу уқувсизлигингиз билан хонавайрон бўласиз». Айнан шундай воқеанинг содир бўлганлигига кафолат беролмасам-да, бундан баттарларидан хабарим бор.

«Взгляд» сизнинг нодон ёки ношуд, ҳеч бўлмаса галварс эмаслигингизни жуда қаттиқ ҳисобга олади. Шунинг учун ўзингиз ҳам билмаган ҳолда кўрсатувнинг иштирокчисига айланиб қолардингиз. Бу одамнинг ҳаловатини қочирадиган машғулот.

Ҳар ҳафтанинг жумаси кечқурун қаерда бўлмайин телевизорнинг рўпарасига ўрнашардим: йўлда бўлсам ҳам, сафарда бўлсам ҳам, меҳмондорчиликда бўлсам ҳам, ҳатто газетада навбатчиликда турган бўлсам ҳам. Аммо бир марта...

Ўшанда бундай бўлган эди.

«Взгляд»ни ёлғиз кўрсам ёрилиб кетгудек бўлаверардим.

Ўша ўн бешинчи декабрь куни ҳам гапим қўшиладиган ўртоқларимни меҳмонга чақирдим. Муддао: биргалашиб «Взгляд»ни кўриш эди.

«Время» бошланди.

СССР халқ депутатларининг иккинчи съезди академик Сахаровнинг хотираси учун оёққа турганида эсанкираб қолдим. Чунки оз-оздан олиб ўтирган эдик. Йўқ, тўғри, кеча, кечаси, академик Сахаров оламдан ўтибди! Мен худога ҳам, учар тарелкаларга ҳам, одам ўлганда унинг жисми тупроққа қоришиб кетмаслигига ҳам, ибн Муслим Қутайбага бас келолмаганлиги учун шоиридан, ёзувидан, маданиятидан, илмидан, динидан — ўзлигидан айрилган халқнинг минг йилдан кейинми, икки минг йилдан кейинми қадимги Бақтирия ёзувини, динини тиклашига ҳам, ҳатто Маркс-дай файласуф «Ҳақиқат чисбийдир» деган бўлишига қарамай мутлақ Ҳақиқатнинг қарор топишига ҳам, Муҳаммад Солиҳ айтганидек, керза этик остида қолган чумолининг чинқираб юборишига ҳам, тоғ билан тоғнинг учрашишига ҳам, қўйингки жуда кўп нарсаларга ишонаман. Аммо нима қиламан яшириб, академик Сахаровнинг ўлимига ишонмас эдим.

ҲАҚИҚАТ аввал БЎҲТОН деб эълон қилинса, бунга сиз ҳам ишонсангиз, сўнг орадан вақт ўтиб кўзингиз очилса: шармандаларча алданганлигингизни билсангиз, «Сахаров жамиятимизга ёт одам» деб қанчалик қичқиришмасин, барибир билганингиздан қолмайсиз. Академик Сахаровга бўлган муносабатимни тахминан ана шундай тушунтириш мумкин.

Ҳозир Брежневни ёзғирмаган одам қолмади. Аммо у менга Понтий Пилатдан яхшироқ бўлиб кўринади. Аслида, ҳар икковининг чекига бир нарса тушган эди. Понтий Пилат мулоҳаза қилиб ўтирмасдан Исо пайғамбарни хочга тортди, сазойи қилиб ўлдирди. Брежневда ҳам шундай имконият бор эди. Аммо у академик Сахаровни ўлдирмади. Социалистик жамиятнинг душмани деган тамғани академикнинг пешонасига ёпиштирди-да, судсиз, сўроқсиз Москвадан сургун қилди. Биз эса... биз эса Брежневга жўр бўлдик! Академикнинг маслакдоши Солжиницинни эса мамлакатдан қувдик. Брежнев уни ҳам осонгина ўлдиртириб юбориши мумкин эди. Ҳамма бало шунда, мумкин эди! Шуларни ўйлаб мен Брежневдан миннатдор бўламан.

Биз мамлакатимизда қайта қуриш саксон бешинчи йили бошланган эди, деймиз. Аммо Сахаров саксон олтинчи йили сургундан қайтди-да! Адолат сари ташланган бу қадам жаҳон жамоатчилигининг жуда жиддий ҳаракатларидан сўнг ташланганлигини ҳам бугун билиб турибмиз. Сахаров сургун жойини тарк этмасданоқ сиёсий маҳбус Анатолий Марченконинг (ёзувчи) озодлигини сўради. Аммо Марченко ўша йили озодликни кўрмасдан ўлиб кетди.

Брежнев ўлгани билан у тарбиялаган авлод тирик эди. Демоқчиманки, Сахаров сургундан қайтгандан сўнг ҳам унинг дўстлари кўпайиб қолмади. Иттифоқ академиясининг пленуми уни дастлаб СССР халқ депутатлигига сайламаганлиги ҳам ана шу омил билан изоҳланади. Бу нарса айниқса СССР халқ депутатларининг I ва II съездида кўриниб қолди. Уни минбардан қувишди, сўзлаётганда эса ҳуштакбозлик қилишди. Яна туҳматчига чиқаришди (Афғонистон воқеалари масаласида.) Иккита ҳамшаҳримиз эса академик шахсига шубҳа билдиришди. Сахаровни яхши билган бутун дунё бу гапларни эшитди. Бу ва бундан бошқа жуда кўп тафсилотларни эслаш одамни ўртайди.

Бу азоблар унинг сиймосини мунаввварлаштирди. Худди Исо пайғамбар сингари. Ҳар қалай, мен шундай дейман.

Энди айтинг: шундай одамни бир кун бўлмаса бир кун ўлади деб ўйлаш мумкинми!

Шунинг учун ҳам мен телевизорнинг хабаридан эсанкираб қолдим.

Бундай пайтда одам гапиролмайди, юрак бўғизга тиқилиб қолади.

Кўргулик бир зумда ҳамма нарсанинг, ҳатто «Взгляд»нинг ҳам маънисини йўқотган эди. Эртагаёқ Москвага учишим, Сахаровнинг дафн маросимига қатнашганлигим учун мени ҳеч ким ишдан бўшатолмаслиги тўғрисида гапирганларим эсимда. «Кечагинаям бечорани минбардан қувдик, — дер эдим мен ўшанда бунинг учун худди ўртоқларим айбдордек. — Демак, Сахаров ўзининг ўлимини билган. Шунинг учун бечорани қанчалик турткилашмасин, барибир минбарга интилаверган. Биз уни гапиртиргани қўймадик. Европа парламенти эса унинг номи билан аталадиган мукофот таъсис этди. Мана сизга ҳақиқат! Америкада Сахаров номли майдон бор. Ҳали кўрасизлар, Сахаровнинг дафнига бутун дунё оқиб келади. Аммо Сурхондарёдан ҳеч ким бормайди. Чунки Москвага бориш учун, масалан, мен Соатмурод акадан («Ленин байроғи»нинг ўша пайтдаги муҳаррири) жавоб сўрашим керак-да. Албатта, у киши «Москвада нима қиласан?» деб сўрайдилар. Мен айтаман: «Сахаров ўлди. Шунинг кўмиш маросимига қатнашмоқчиман». «Қайси, ҳалиги сургун қилинган Сахаровми? Ўлдими? Қачон? Кеча... Жуда ёмон одам экан, мен ҳам ҳеч аввал кўрмаган эдим. Ўртоқ Горбачевга ҳам тикка-тикка гапирди. Олтинчи статьяни Конституциядан олиб ташлаш керак, дейди. Ахир, партияга қарши бориб бўладими? Ўзингиз биласиз. Ойлик олиб турибсиз. Газета партияники... Коммунистик партияга қарши одамнинг дафнига қатнашаман десангиз... Сўнг обкомдаги ўртоқлар нима деб ўйлайди...»

Кейин мен қачонлардир Сахаров орзуларининг ҳаммаси рўёбга чиқиши аниқлиги, аммо биз ўша кунларни кўролмасдан ўтиб кетишимиз ҳақида гапирдим.

Кейин нима бўлганини билмайман...

Эртасига қовоғарининг уясидай ғувиллаб ётган калладан ўтган биринчи фикр шундай бўлди: «Мана, «Взгляд»ни ҳам кўролмадик».

Ҳеч бўлмаса «Взгляд»да нима гаплар бўлганини билиш керак. Бир латифада айтилганидек, қор ёғса ҳам, тош ёғса ҳам «Взгляд»ни кўрадиган ишқибозлардан ким бор? Абдуғаффорни ҳам бундай «тентак»ларнинг тўдасига қўшиб бўлмайди. Аммо бу атрофда ундан тузукроқ «номзод»ни топиш қийин эди. Минг малол билан Абдуғаффорнинг олдига — Сариосиёга жўнадим. Уни ишхонасидан — эспэтэудан топдим. Билмайман, қаёқдан ўрганган, осмон узилиб ерга тушаётган бўлса ҳам Абдуғаффорнинг одати шундай: сизни жуда катта хурсандчилик билан кутиб олади. «Э-э, қаёқда юрибсиз, бормисиз!» сингари гаплардан сўнг:

— Кеча «Взгляд»ни кўрдингизми? Нима гаплар бўлди? — дедим.

— Кеча «Взгляд» бўлмади. Сахаров ўлиб қолипти-ку. Шунинг учун бўлмаган-да. Эсини билган одам Сахаровнинг ўлимини мотам қилади-да. «Взгляд»даги йигитлар ҳам шунинг учун чиқишмаган.

— Аҳволим жуда чатоқ. Бунинг устига «Взгляд»ни кўрмаганман. Шукшин айтганидек, кўнгил байрам қилишни истайди, — деганим эсимда.

— Ҳозир бунинг чорасини қиламиз. Гап бундай: аввал «Интердевочка»ни кўрамиз. Киномеханигимиз Душанбедан олиб келипти. Унгача Худойберди акадан биттадан ош еймиз. Бўладими?

«Кетдик, Сангноққа бориб тош терамиз!» дейишса ҳам суриштирмасдан кетаверар даражада бефарқ эдим. Шунинг учун Абдуғаффорнинг таклифларига озгина бўлса-да, ўзгартириш киритиш учун ўзимда қувват топмадим. Худойберди ака деганимиз эспэтэунинг дарвозасидаги ошхонанинг «шефи». Ўз қўли билан ҳар куни ош дамлайди. Бир нозик даврада рэкетчилар ҳақида гап кетибди. Шунда гўё рекэтнинг нималигини билмайдиган Худойберди ака «У нима дегани?» депти. Прокуратура соҳасида хизмат қиладиган бир ўртоқ рэкетнинг нималигини Худойберди акага яхшилаб тушунтирипти. Ҳамма гапни эшитиб бўлган Худойберди ака бундай деган экан: «Ҳар ойда ўз улушини ундириб турса, рэкет дегани ҳам ўзимизнинг участкавойларга ўхшар экан-да...»

Ҳа, айтмоқчи, ўша куни эрталабдан майдалаб ёмғир ёға бошлади. Декабрнинг ёмғирини биласиз — кўнгилга сиғмайди. Бунинг устига кечаги мусибат ва «Взгляд» билан боғлиқ бўлган кўнгилхираликларни қўшадиган бўлсак... хуллас, Абдуғаффорнинг гап-сўзларидаги шодхуррамлик менга малол келар даражада эди. Кинотеатр Худойберди аканинг биқинида. Томоша ўн иккида бошланар экан — кинотеатрда жойнинг камлигидан Худойберди аканинг бостирмаси одамга тўлиб кетди.

Келига солиб туйилгандай бир аҳволда кинога кирдик. Томошагоҳ лиқ тўлди. Дастлабки кадрларданоқ кўзларим очилиб кетди.

Рўзнома ва ойномалар «Интердевочка»ни шу даражада қутуриб танқид қилдиларки, натижада кўрмаганлар ҳам бу кинонинг мазмунини ёддан билади.

Шунинг учун бу кино ҳақида истаган, ҳатто уни кўрмаган одам билан ҳам баҳслашмоқ мумкин. Биласиз, кинонинг мазмуни шундай: Таня деган қиз хорижий меҳмонлар қўнадиган меҳмонхонада фоҳишалик қилиб юради. Кунлардан бир кун бир тепакал хорижлик Таняга уйланмоқчи эканлигини айтади. Таня ўша хорижлик билан никоҳдан ўтиб, унинг юртига жўнаб кетади. Орадан бир қанча вақт ўтгандан сўнг автомобиль ҳалокатидан ўлиб кетади — кинонинг охирги кадри шу.

Менинг билганим шу бўлдики, Таня табиатан фоҳиша, ахлоқи бузуқ қиз эмас. Барча қизлар сингари Таня ҳам чиройли бўлгиси, чиройли кийингиси келади. Аммо ўша чиройли кийим-кечаклар қани? Чайқовда эса бундай молларнинг яқинига йўлаб бўлмайди (У ҳамшира бўлиб ишлайди).

Биз — Совет фуқаролари фоҳишалардан ҳазар қиламиз. Аммо мен бир нарсадан ҳайрон бўлдим. Бир кеча хорижлик билан ётганлиги учун меҳмонхона навбатчиси Танядан пул эмас, валюта олади. Истеъфодаги полковник — швейцар ҳам ўз улушини ундирмагунча Таняга эшик очмайди. Нега улар Танянинг валюталаридан ҳазар қилмайди? Бу валюталарнинг ҳаммаси уларнинг ўзида қолармикан ёки улар ҳам ўз навбатида бошлиқларига... Ё тавба, кеча-кундуз коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодекси ҳақида гапирадиган амалдор наҳотки болаларини Танянинг пуллари билан боқса! Биродар, унинг бундан бошқа иложи йўқ. Шунинг учун мутлақо ажабланманг.

Таня онаси билан ёлғиз яшайди. Жуда ёшлигида отаси ташлаб кетган (СССРда ҳар йили бир миллион эр-хотин ажралади). Унинг хорижга кетиши учун ана шу отасининг розилиги керак экан. Таня излай-излай отасини топади. Гапнинг тагига етган отаси биласизми, нима қилади: Танядан бир оғиз «даъвом йўқ» деган гапи учун... уч минг сўм пул сўрайди. Бу ишни ота (!) қилаяпти. Сиз ҳайрон қолманг, ОТА ҳам Таня истиқомат қилаётган жамиятнинг ҳавосидан нафас олади-да. Отанинг талабини бажармоқ учун Таня ўзи жирканадиган хорижликнинг бир кечалик меҳмони бўлади.

Мана, Таня чет элда. Эри жонидан ҳам яхши кўради. Биласизми, бир зиёфатда Таня собиқ жазмани билан тўқнаш келиб қолади. Бир кеча учун яхшигина пул тўлаган жазман уни бир қарашдаёқ танийди. Хилват жойда уни тўшакка таклиф этади. Таня эса ўзи учун буни ҳақорат деб билади ва ҳалиги собиқ жазманини шошганидан... жароҳатлайди. Мен сизга айтдим-ку, Таня табиатан фоҳиша эмас деб. Давлат хавфсизлик комитети ходимларининг тадбиркорлиги туфайли Таня билан онаси ўртасидаги алоқа узилиб қолади. Қаттиқ изтиробга тушган Таня эридан яширинча онасининг олдига бормоқ учун йўлга тушади. Аэропорт йўлида хаёли чалғибми, рўпарадан келаётган машинанинг чироғидан кўзи қамашибми... Унинг ўлимини мен исён деб билдим. Таня нимага қарши исён қилди? Ана буни ўйлаб кўриш керак.

Бир даврада ёзувчи Менгзиё ака Сафаровдан «Сиз бахтлимисиз?» деб сўрашди. Шунда Менгзиё ака кўзлари чақнаб: «Бўлмасам-чи?» деди. «Нимадан бахтлисиз?» «Одам бўлиб дунёга келганлигимдан, — деди Менгзиё ака. — Ахир мен қуш бўлиб, балиқ бўлиб ёки чувалчанг бўлиб ҳам яралашим мумкин эди-да! Мен одам бўлиб дунёга келганимдан бахтлиман! Агар чувалчанг бўлганимда, Хуррамга ўхшаган бир қирриқ балиқчи қармоққа илдириб, балиқларга ем қилиб юборардими...»

Аммо баъзан одам бўлиб дунёга келганлигинг учун ҳам ўкинар экансан-да. Балки Таня одам бўлиб дунёга келмаганда, бизнинг юрак-бағримизни қон қилиб ўлиб кетмасмиди...

Ғамга ботиб кинодан чиқдик. Ёмғир ҳалиям тинмапти.

Абдуғаффор эса зўр бериб «Интердевочка»нинг порнографияга мутлақо алоқаси йўқлигини тушунтирмоқчи бўларди.

— Илгари ҳам кўрибмидингиз?

— Китобини ўқиганман.

— Китоб ҳам бўлиб чиққанми?

— Йўғ-э, журналда босилган. «Аврора»да, повестни Кунин деган одам ёзган. Саксон саккизинчи йили чиққан эди. Бир йил ўтмасдан кино қилишипти. Аммо зўр чиқипти.

— «Аврора»нинг редактори ишлаяптими ҳозир?

— Билмайман. Ишлаётган бўлса керак.

— Йўқ, уни барибир олиб ташлашади. Жасоратли редакторнинг кимга кераги бор? Айниқса, ҳукуматга бундай одамлар керак эмас.

Абфуғаффор яна нималардир деди. Мен қулоқ солмадим. Чунки гапириш малол келаётган эди.

Кўзимга ҳамма Таня бўлиб кўрина бошлади: машиналар, дарахтлар, деворлар, машиналарнинг ғилдираклари ҳам Таняга айланиб кетди.

«Мана, Таня ўлди, — деб ўйлай бошладим ўзимча. — Хўп, аэропортга ҳам борди. Аммо у СССРга киролмайди-ку! Буни у билармиди? Бўлмасам-чи! Аммо дунё фақат тўрт амалдан таркиб топмаган-да. У ана шу тўрт амал билан ҳисоблашмади. Унинг фавқулоддалиги ҳам шунда. Қизиқ, жони чиқишдан бир неча дақиқа олдин Таня нимани ўйлади экан? Ана шуни билиш керак. Бу жуда муҳим. Албатта, у ЭРК ҳақида ўйлаган. Масалан, Суқротнинг сўнгги сўзини биламан. У бундай деган: «Менинг важларим асоссиз бўлганлиги учун эмас, йўқ, важларимни эшитишни истамаганликларингиз учун мени ўлимга буюрмоқдасизлар!». Суқрот эътиқоднинг қурбони бўлган. Унинг эътиқодини савдогарлар бир йил муҳокама қиладилар. Ҳукм: ўлим!

Сахаров ҳам эрк ҳақида гапира-гапира жон таслим қилди.

Қушни эркинликнинг тимсолига айлантириб юборганмиз. Ҳар бир қушнинг эркинлик учун қанчалар курашишини билсангиз эди!

Танянинг ҳам интилгани эркинлик бўлди. Мутлақ эркинликка эришмоқ учун ҳатто Ватанини ташлаб кетди. Аммо эркинликка эришолмади. Самад Вурғуннинг сатрлари эсингиздами: «Ўлим, эвоҳ, бир неъматдир, бу бир шонли саодатдир...»

Наҳотки, ўлим эркинликнинг биринчи бекати бўлса!

Мен ўзимни Танянинг қазосидан қайтгандай ҳис қилмоқда эдим. Шунинг учун майдалаб ёғаётган ёмғир кўнглимни ёриштириб юборди.

Ўлимнинг саодат эканлигини биринчи марта шунда билдим. У менга қўрқинчли бўлиб кўринмади...

Бир дақиқадан сўнг саҳнага!..

Суратли лавҳа.

ДЕПУТАТ МИНБАРИ

БАХМАЛ, СОҒЛИҚ ҚАЛАЙ?

Қишлоқ советимиз ҳудудида 7300 га яқин аҳоли яшайди. Икки жойда фельдшерлик-акушерлик пункти, бир жойда қишлоқ врачлик амбулаторияси, битта аптека ҳамда тиш касалликларини даволаш хонаси аҳолига тиббий хизмат кўрсатмоқда. Бу даволаш масканларида ўн бешга яқин олий ва ўрта махсус маълумотли мутахассислар ишлашади. Уларнинг фидойи меҳнати самараси ўлароқ ҳудудимиз аҳолиси ўртасида сариқ касали, ўткир ичак касалликлари камайди.

Айниқса бир ёшгача бўлган болалар орасида юқумли касалликлар кўп бўлишини эътиборга олиб, оналар билан мунтазам суҳбатлар ўтказилмоқда. Қишлоқ совети сессияси ва ижроком йиғилишларида алоҳида масалалар тайёрланиб, тиббиёт ходимларининг ҳисоботларини эшитяпмиз, камчиликлар ва ўз ҳудудимизда ҳал бўлмайдиган муаммолар бўйича тегишли қарорлар қабул қилмоқдамиз. Лекин қабул қилинган қарорларни бажаришда қийинчиликларга учраяпмиз. Аввало айрим тўрасифат раҳбарларнинг айби билан қишлоқларни ичимлик сув билан таъминлаш ишлари сурункали равишда ниҳоясига етказилмаётир. 1990—1991 йилларда юз минг сўмлик сув қувурлари ётқизилиб, ишга тушириш режалаштирилган эди, лекин ҳанузгача қувур йўқ, маблағ етишмайди, деган баҳоналар айтилмоқда, холос.

Мичурин номли давлат хўжалиги маъмурияти ва бошқа мутасадди ташкилотлар аҳолини ичимлик суви билан таъминлашдек муҳим ишга панжа орасидан қарамоқда. Экологик вазиятнинг салбий ҳодисалари аён бўлиб турган ҳозирги пайтда қудуқ сувларининг истеъмолга яроқли ё яроқсизлигига ҳеч ким гувоҳлик беролмайди. Қолаверса, ҳали ҳеч жойда: на район санитария-эпидемиология станцияси, на марказий шифохона бу масала ҳақида ўз фикрини айтган эмас.

Ҳали қишлоқларимизда кўплаб ечимини кутаётган муаммолар мавжуд. 800 — 1000 аҳолига битта врач талаб этилса-да, биздаги 7300 кишига бор-йўғи икки нафар врач хизмат кўрсатмоқда. Тиббиёт пунктларига асбоб-ускуналар харид қилиш учун ҳар йили бор-йўғи икки юз сўм маблағ ажратилмоқда. Натижада ана шу икки врач ҳам ҳеч қандай иш қила олмаяпти, бунинг оқибати ўлароқ улар аҳоли кўз ўнгида билимсиз, уқувсиздек кўринмоқда. Бугун икки юз сўмга нима қилиб бўлади?! Нега тиббиётни бу қадар ночор ҳолга тушириб қўяпмиз?!

Врачлар сонини кўпайтирмасдан, уларни маблағ, дори-дармон, шарт-шароитлар билан таъминламасдан туриб, тиббий хизматни яхшилаш ҳақида сўз юритиш жоҳиллик бўлар эди, деб ҳисоблайман.

СЭС ходимлари қишлоқларимизда, хонадонларда бўлмайдилар, керакли тавсияларни бермайдилар, аҳволни таҳлил қилмайдилар, зарур ҳолларда айбдорни жазоламайдилар, таниш-билишчилик, ошна-оғайнигарчиликка борадилар, оқибатда ўзи қийналиб яшаётган халққа юқумли касалликлар хуруж қилмоқда. Район марказий шифохонаси раҳбариятига ҳам шундай талаблар қўйиса бўлаверади.

Қишлоқ советимиз ҳудудида 15 нафар кам қонли, кам таъминланган аёл ҳисобда туради. Уларга ғамхўрлик кўрсатиш тиббиёт ходимларининг ҳам, савдо мутасаддиларининг ҳам эсларидан чиқиб қолмоқда. Уларнинг қўлига қуруқ қоғоз — талон тутқазиб қўйилган, маҳсулот, дори-дармон эса ҳеч ерда йўқ. Аёлларнинг аҳволидан хабар олишмайди.

Бу кетишда аҳвол баттар ёмонлашиб бориши мумкин. Ҳозироқ бонг чалишимиз, авлодларимиз олдида юзи қора бўлмаслик учун тезроқ амалий ишга ўтишимиз шарт.

Тиниғой ЭШОНҚУЛОВА,
Бахмал район Боғишамол қишлоқ совети раиси, район совети депутати.

ОЧИҚ ХАТ

Тоғлар талқон бўлган
ночор замонда,
Гадолик тахт олган
ночор замонда,
Эътиқодлар ўлган
ночор замонда
Биз сизга эътиқод қўйдик, адиблар.
Эшиклар очилмас
армон замонда,
«Оҳ»лар дилин ёрмас
вайрон замонда,
Эл элин танимас
ҳайрон замонда
Биз сизга эътиқод қўйдик, адиблар.
Асарлар ғурбатин
бир четга қўйинг,
Юмушлар навбатин
бир четга қўйинг,
Шон-шуҳрат рағбатин
бир четга қўйинг,
Биз сизга эътиқод қўйдик, адиблар.
Элга КИМ эканин
шарҳлаб берингиз,
Қуллик не эканин
шарҳлаб берингиз,
ОЗОДЛИК деганин
шарҳлаб берингиз,
Биз сизга эътиқод қўйдик, адиблар...

Раъно РАЗЗОҚОВА.

Жалолобод.

Сўзсиз сурат.

Мусаввир С. САЛОҲИДДИНОВ.

БОШ МУҲАРРИР Аҳмаджон МУХТОРОВ
МУАССИС: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши
МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй
Телефонлар: 32-09-87, 33-07-48. Индекс: 64608.
Буюртма № 6307. 118300 нусхада чоп этилади.
Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 23.00. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12